

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ
Навчально-науковий інститут економіки і управління
Кафедра фінансів

«До захисту в ЕК»

«До захисту допущено»

Директор інституту

Завідувач кафедри

_____

Олег ШЕРЕМЕТ
(ім'я та прізвище)

_____

Лада ШПІНЯН
(ім'я та прізвище)

« ___ » _____ 2023 р.

« ___ » _____ 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

НА ЗДОБУТТЯ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ МАГІСТРА

зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
(код і назва спеціальності)

освітньо-професійної програми Фінанси, банківська справа та страхування
на тему: Діяльність ломбардів як небанківських кредитних установ

Виконав: здобувач 2 курсу, групи ФІ-2-4М

Діденко Валерія Сергіївна
(прізвище, ім'я, по батькові повністю)

_____

(підпис)

Керівник: Толстенко Оксана Юріївна
(прізвище, ім'я, по батькові повністю)

_____

(підпис)

Рецензент Наталія Скопенко
(ім'я та прізвище)

_____

(підпис)

Я, як здобувач (ка) Національного університету харчових технологій, розумію і підтримую політику університету з академічної доброчесності. Я, не надавав (ла) і не одержував (ла) незарядженої допомоги під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Здобувач (ка) _____ Діденко В.С.
(підпис)

Київ – 2023 р.

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Інститут (факультет) Навчально-науковий інститут економіки і управління

Кафедра фінансів

Освітній ступінь магістр

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

(шифр і назва)

Освітньо-професійна програма Фінанси, банківська справа та страхування

(назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри фінансів

/Лада ШІРІНЯН/

«___» _____ 20__ року

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА

Діденко Валерії Сергіївни

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Діяльність ломбардів як небанківських кредитних установ
керівник проекту (роботи) Толстенко О.Ю., доцент, к.е.н.,

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом закладу вищої освіти від «30» вересня 2022 р. № 586-КС

2. Строк подання здобувачем роботи 02 лютого 2023 р.

3. Вихідні дані до роботи монографії, підручники, навчальні посібники, статті вітчизняних і зарубіжних вчених, які займаються, періодичне видання, статті науковометричних баз

4. Зміст пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

Розділ 1. Теоретичні засади ломбардної діяльності у системі фінансових послуг

Розділ 2. Аналіз ломбардної діяльності в Україні

Розділ 3. Напрями удосконалення ломбардної діяльності

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

табл. 1. SWOT-аналіз чинників розвитку ломбардів в Україні, табл. 2. Обсяг наданих фінансових кредитів за видами застави 2019-2021 рр. млн грн., табл. 3.

Рис. 2.1. Обсяг та структура наданих кредитів за видами застави, табл. 4. Оцінка наданих кредитів ломбардами України у 2018–2020 рр.%, табл. 5. Структура сукупного обсягу кредитування у НФС за видами фінансових установ у 2017–

2021 рр., %.

6. Консультанти розділів проекту (роботи)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
I	Толстенко О.Ю.		
II	Толстенко О.Ю.		
III	Толстенко О.Ю.		

7. Дата видачі завдання 30 вересня 2022 року**КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН**

№ з/п	Назва етапів дипломного проекту (роботи)	Строк виконання етапів проекту (роботи)	Примітка
1	Вибір теми, написання заяви і узгодження плану кваліфікаційної роботи з керівником	30.09.2022	
2	Робота над 1-м розділом та перевірка керівником	09.11.2022	
3	Робота над 2-м розділом та перевірка керівником	30.11.2022	
4	Робота над 3-м розділом та перевірка керівником	21.12.2022	
5	Оформлення роботи і подання керівникові для проходження попереднього захисту	09.01.2023	
6	Попередній захист	17.01.2023	
7	Подання кваліфікаційної роботи з підтвердження керівника на перевірку академічного плагіату.	24.01.2023	
8	Доопрацювання кваліфікаційної роботи після попереднього захисту та перевірки на плагіат, узгодження змісту доповіді та презентації з керівником, отримання відзивів на роботу	30.01.2023	
9	Підпис остаточного варіанту роботи завідувачем кафедри	02.02.2023	

Здобувач

_____ Діденко В.С.
 (підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи

_____ Толстенко О.Ю.
 (підпис) (прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Діденко В. С. «Діяльність ломбардів як небанківських кредитних установ»

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 072 – Фінанси, банківська справа та страхування. Національний університет харчових технологій, Київ, 2023 рік.

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню діяльності ломбардів як небанківських кредитних установ та визначенню напрямів її удосконалення.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, переліку використаної літератури.

У вступі обґрунтовано актуальність теми та сформульовано завдання дослідження.

У першому розділі розкрито сутність та зміст ломбардної діяльності, правове регулювання діяльності ломбардів в Україні, вивчено практику зарубіжної ломбардної діяльності.

Другий розділ присвячено аналізу ломбардної діяльності в Україні.

У третьому розділі обґрунтовано напрями удосконалення ломбардної діяльності.

Ключові слова: *ломбард, ломбардна діяльність, кредит, застава, відсотки, небанківські фінансові установи, фінансові послуги, фінансові компанії, НБУ, державне регулювання.*

SUMMARY

Didenko V. S. "Activities of pawnshops as non-bank credit institutions"

Qualification work for the educational degree "Master" in specialty 072 – Finance, banking and insurance. National University of Food Technologies, Kyiv, 2023.

The qualification work is devoted to the study of pawnshops as non-bank credit institutions and the identification of areas for its improvement.

The work consists of an introduction, three chapters, conclusions, and a list of references.

The introduction substantiates the relevance of the topic and formulates the research objectives.

The first section describes the essence and content of pawnshop activities, legal regulation of pawnshops in Ukraine, and studies the practice of foreign pawnshop activities.

The second section is devoted to the analysis of pawnshop activities in Ukraine.

The third section substantiates the directions of improvement of pawnshop activity.

Keywords: *pawnshop, pawnshop activity, loan, collateral, interest, non-bank financial institutions, financial services, financial companies, NBU, state regulation.*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЛОМБАРДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СИСТЕМІ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ.....	3
1.1. Сутність та зміст ломбардної діяльності.....	3
1.2. Правове регулювання діяльності ломбардів як небанківських фінансових установ в Україні.....	7
1.3. Практика зарубіжної ломбардної діяльності.....	9
Висновки до розділу 1.....	
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЛОМБАРДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....	11
2.1. Порівняльний аналіз діяльності ломбардів з діяльністю інших видів небанківських фінансово-кредитних установ.....	11
2.2. Аналіз динаміки основних економічних показників діяльності ломбардів.....	31
2.3. Розвиток ломбардної діяльності в Україні.....	36
Висновки до розділу 2.....	38
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЛОМБАРДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	18
3.1. Модель майбутнього державного регулювання ломбардного ринку.....	28
3.2. Перспективні напрями розвитку ломбардної діяльності в Україні.....	30
Висновки до розділу 3.....	36
ВИСНОВКИ.....	38
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	30

ВСТУП

Актуальність теми. Розвиток фінансового сектора, підприємництва та конкурентного середовища в Україні приводять до перебудови всіх складових фінансового ринку, зокрема ринку фінансових послуг. При цьому нового значення набуває діяльність фінансових посередників, передусім небанківських фінансових інститутів, які задовольняють потреби економічних суб'єктів через надання широкого спектру вузькоспеціалізованих фінансових послуг. Це обумовлює зростання конкурентного потенціалу окремих небанківських фінансових посередників, що охоплюють максимальну кількість споживачів на різних рівнях економічної діяльності.

На тлі зростання негативних явищ у банківському секторі України нині одним з найважливіших пріоритетів фінансової політики держави є розвиток ринків небанківських фінансових послуг, зокрема розвитку кредитних спілок та ломбардів.

Вітчизняний ринок ломбардних послуг розвивається швидкими темпами, що обумовлено економічними кризами та низькою купівельною спроможністю населення. Ломбарди здійснюють торгівлю не викупленим із застави майна, скупку, виготовлення і торгівлю ювелірних виробів та інших послуг, оцінку заставленого майна; виступають посередниками в страхуванні предмету застави на реалізацію майна.

Незважаючи на активну діяльність ломбардів, варто звернути увагу на проблеми, які існують в їх діяльності. Ломбарди як суб'єкти підприємництва намагаються якнайшвидше отримати прибуток, проте їх дії часто призводять до ускладнень з оцінкою товару, його якістю та ціною. Саме тому дослідження ломбардної діяльності є вкрай актуальним.

Вагомий внесок у розробку зазначеної проблематики зробили такі вітчизняні вчені, як: О. В. Абакуменко, Н. М. Внукова, О. Д. Вовчак,

В. Гончаренко, О. М. Ісхакова, О. Калівошко., Л. Ю. Леваєва, С. В. Міщенко, С. В. Науменкова, Є. Ю. Пархоменко Є. С. Осадчий, В. П. Унинець-Ходаківська та інші. Не зважаючи на наявність наукових доробок, тема є недостатньо розробленою та потребує подальшого дослідження в частині подальшого удосконалення діяльності ломбардів.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є обґрунтування ломбардної діяльності у системі фінансових послуг.

Для досягнення цієї мети в роботі поставлено такі **завдання**:

- дослідити сутність та зміст ломбардної діяльності;
- розглянути правове регулювання діяльності ломбардів в Україні;
- вивчити практику зарубіжної ломбардної діяльності;
- провести порівняльний аналіз діяльності ломбардів з діяльністю інших видів небанківських фінансово-кредитних установ;
- проаналізувати динаміку основних економічних показників діяльності ломбардів;
- дослідити розвиток ломбардної діяльності в Україні;
- висвітлити модель майбутнього державного регулювання ломбардного ринку;
- обґрунтувати основні напрями удосконалення ломбардної діяльності в Україні.

Об'єктом дослідження є фінансові відносини у сфері створення та діяльності ломбардів.

Предметом дослідження є ломбардна діяльність у системі фінансових послуг.

Методи дослідження. У процесі дослідження використовувалися наступні методи: метод наукової абстракції; методи аналізу та синтезу, індукції та дедукції; методи порівняння, згрупувань, вибірок; економіко-статистичний методи, зокрема, табличний, розрахунок відносних та середніх показників.

Інформаційною базою дослідження є наукові статті та монографії, законодавчі, нормативні та методичні матеріали законодавчої та виконавчої влади, офіційні статистичні дані Державного комітету статистики України, офіційні матеріали Національного банку України.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЛОМБАРДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СИСТЕМІ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

1.1. Сутність та зміст ломбардної діяльності

Діяльність ломбардів із надання кредитів є одним із найстаріших видів кредитування населення. Батьківщиною ломбарду вважають Ломбардію – область Північної Італії, де в XIII ст. виникли банківські контори, що видавали позики під заставу. Проте, незважаючи на досить ранню появу ломбардів в світі, їх історію необхідно починати 1462 року, коли в Італії, у місті Перуджі, французьким монахом Барнабо де Терні було засновано кредитну установу з видачею кредиту під заставу. «Для протидії хабарництву лихварів він запропонував проводити збір на підставу банку благодійного характеру. Пропозиція Барнабо де Терні мала успіх, і на зібрані кошти виникла банкірська контора для видачі невеликих позик без відсотків. Конторі дали назву «Mont de Piete» [1, с. 78].

Сам же термін «ломбард» походить від назви області в Італії (провінції Ломбардії). Попит на такі послуги породив ідею створення організації, здатної видавати населенню дрібні позики, але спроби не були успішними. В результаті важких воєн, жителі Італії залишали свою батьківщину і розповсюджували ідею створення «Mont de Piete» по всій Західній Європі. Вихідці з італійської провінції Ломбардії заснували у Франції та Англії Будинки «Ломбарді», який володів мережею позиково-заставних установ по всій Європі. Клієнтами Будинку Ломбарді були навіть королівські сімейства.

З часом ломбарди почали відкриватися у Бельгії, Франції і Англії, долаючи законодавчі негаразди і опір лихварів. Проблеми, труднощі в економіці

і банківській системі тільки допомогли ломбардам показати, що вони є надійним фінансовим інститутом, і вже в кінці XVIII ст. ломбарди функціонували майже у всіх європейських країнах [2].

Розвиток ломбардів фактично започаткував розвиток кредитних відносин. Функціонування ломбардів як самостійних господарюючих суб'єктів починається з 1772 р., коли Катерина II видала маніфест про створення спеціалізованих ломбардних закладів, на основі якого з'являються Санкт-Петербурзька і Московська позичкові скарбниці, які й вважаються, по суті, державними ломбардами» [3].

Нині ломбарди залишаються одним з найбільш консервативних і стабільних фінансових інститутів для фізичних осіб: вони орієнтовані на видачу дрібних та короткострокових кредитів, виконують функцію соціально-економічних стабілізаторів в умовах будь-яких економічних змін. І хоча ломбарди історично виникли як інститути лихварського капіталу, вони і досі продовжують існувати в економіці, незважаючи на розвиток кредитних відносин та підвищення доступу населення до дешевого кредиту [4].

Ломбард – це фінансова установа, яка на підставі ліцензії на діяльність ломбарду має право надавати фізичним особам фінансові послуги з надання коштів та банківських металів у кредит у вигляді ломбардних кредитів [5].

Ломбард визнано бізнесом із доволі високим рівнем рентабельності – 30-40%. Інвестиції в даний бізнес окупуються, зазвичай, за два-чотири роки. Ризик неповернення кредитних коштів зведений до мінімуму, адже гроші видаються тільки під заставу і на суму від 50% до 90% її оціночної вартості [1, с. 80].

Ринок ломбардних послуг – це система економічних відносин, які виникають з приводу купівлі-продажу специфічного товару «ломбардні послуги» в процесі задоволення суспільних потреб у кредитуванні під заставу

рухомого майна. Цей ринок складається в умовах множинності осіб, які потребують позичкових ресурсів [1, с. 82].

Ломбардні послуги кваліфікуються як фінансові послуги, що надаються фізичним чи юридичним особам у формі позичення коштів ломбардною установою під заставу товарів або валютних цінностей.

До фінансових послуг ломбарду належать:

- надання фінансових кредитів за рахунок власних коштів;
- надання фінансових кредитів.

Супутні послуги ломбарду – послуги, які є передумовою надання фінансового кредиту або впливають з його надання. До супутніх послуг ломбарду, якщо інше не встановлено законом, належать:

- оцінка заставленого майна відповідно до чинного законодавства та (або) умов договору;
- надання посередницьких послуг зі страхування предметів застави на підставі агентського договору зі страховою компанією;
- реалізація заставленого майна відповідно до чинного законодавства та (або) умов договору [2].

Ломбарди можна знайти в будь-якій країні. Вони швидко і просто забезпечують грошима клієнтів, які мають потребу в готівці. Зазвичай клієнт вносить у ломбард заставу, що перевищує суму позики. Так само, як і у випадку з заставою нерухомого майна – землі та житла, видача кредиту проводиться в обмін на право позикодавця продати власність клієнта у разі невиконання останнім своїх фінансових зобов'язань. У випадку із заставами нерухомості право користування залишається у клієнта, що немає місця у разі ломбарду.

Клієнту ломбарду доводиться здавати своє рухоме майно в ломбард для зберігання. Запорука, зазвичай, приймається ломбардом і оцінюється відповідно до ринкової вартості, а клієнт отримує певний відсоток від вартості в якості кредиту, причому, ломбарди орієнтовані на короткострокові кредити.

Однією з переваг кредиту в ломбарді у тому, що отримати таку позику можна під заставу будь-якого цінного майна. Зокрема, заставою за ломбардним кредитом може бути побутова, аудіо-, відео- і комп'ютерна техніка, ювелірні вироби, антикваріат, цінні монети, ордени та медалі, столове срібло. У деяких ломбардах також беруть під заставу автомобілі і навіть нерухомість. Існують установи, які кредитують лише під заставу автомобіля, їх називають автоломбардами. Деякі установи беруть під заставу тільки одну категорію цінностей, наприклад, коштовні метали і каміння або предмети мистецтва. Інші кредитують під заставу будь-чого, навіть уживаних зубних протезів з коштовних металів аби лише заставу можна було продати [1, с. 83].

З теоретичного погляду, кредит ломбарду не є кредитом у повному розумінні цього слова, швидше за все, це продаж речі за ціною нижче її вартості із правом викупу клієнтом. За словами австралійського соціолога Скаллі, «можна стверджувати, що людина, яка отримує позику в ломбарді, продає річ лихварю в обмін на позику певної суми готівкою з правом викупу речі за встановлену ціну у визначений термін» [6, с. 360]. Це означає, що сума кредиту є вартістю закладу (ринкова чи матеріальна) мінус вартість права викупу цього предмета. Проте, з технічного боку, клієнт платить відсотки за кредит, як і в у разі банківського кредиту, а також, як правило, певну суму або відсоток вартості застави за його зберігання. У разі несплати відсотків після певного часу клієнт позбавляється права викупу застави, а ломбард отримує право продажу речі. Таким чином, операції ломбардів мають на меті компенсувати вартість застави та отримати прибуток.

Діяльність ломбарду як соціального інституту залежить від рівня цін та прибутку, який він отримує від своєї діяльності. Найчастіше сучасний ломбард має широку мережу відділень. Він здійснює розрахунки за допомогою сучасних технологій та комп'ютерних програм, спеціально створених для оптимізації

операцій ломбардів. Нині ломбард більше схожий на банк або офіс страхової компанії, ніж на свій традиційний історичний образ.

Діяльність ломбарду відрізняється швидкими та простими процедурами, відсутністю довгих черг. Правила роботи розміщено на стендах. Сутність сучасного ломбарду полягає у тому, що він не претендує на власність клієнта, як це раніше робили лихварі. Нині його метою є наявність оборотного капіталу в обігу задля постійного отримання прибутку. Тому, сучасні ломбарди дуже часто наймають математиків та статистиків, які обчислюють, яка з моделей діяльності принесе найбільший відсоток. максимальний прибуток.

Вже досить довгий час ломбарди процвітають у Сполучених Штатах, Великій Британії та Німеччині. Водночас, дослідження засвідчують, що будь-яка криза та її наслідки негативно вплинули на діяльність ломбардів. Одна з причин цього полягає в тому, що банківські кредити стали дорожчими, що спричинило збільшення процентної ставки ломбардів. Інша причина полягає в тому, що виник дефіцит зручних застав, оскільки багато клієнтів не виконали своїх зобов'язань і втратили свої застави в ломбардах.

У суспільстві щодо ломбардної діяльності існує кілька зневажливе ставлення, а самі ломбарди розглядаються скоріше як «інституційна пастка» – рудимент старої фінансової системи товариства.

Ломбарди надають населенню «швидкі» позики, які взагалі можна не віддавати. Повертати гроші цим установам спонукає лише бажання певної частини клієнтів отримати назад закладену річ. У сучасній економічній літературі практично не досліджується фінансовий механізм ломбардної діяльності. Це відбувається через уявлення про ломбард як про примітивне фінансовий інститут.

Зовні здається, що його економічна конструкція достатньо тривіальна і полягає у видачі позики під заставу речей, які (якщо сума позики з відсотками

не повертається) підлягають реалізації, за рахунок чого погашаються зобов'язання перед ломбардом.

Однак «фінансова модель» ломбарду не настільки проста та має цікаві особливості. Ломбарди як фінансові установи виконують функцію трансформації заощаджень в інвестиції, тому що їм заборонено приймати вклади, а самі позики носять короткостроковий характер і видаються під великий відсоток на потреби, які, зазвичай, пов'язані зі здійсненням підприємницької діяльності. Тим самим ломбарди, на відміну від банків, не є рушійною силою розвитку економіки. Фактичні цілі короткострокових позик, що видаються ломбардами, відрізняються від цілей кредитів, що надаються банками [7-8].

Споживчі кредити переважно використовують на купівлю речей, що розвиває споживання та збільшує попит на товари тривалого користування. Споживчі позики, одержувані в ломбардах, переважно йдуть на покриття касового розриву. Клієнтами ломбардів є ті громадяни, які в меншій мірі володіють здатністю, волею та бажанням планувати свої грошові доходи та витрати, здійснювати синхронізацію між ними і робити заощадження. Тому можна стверджувати, що ломбарди існують для обслуговування даної категорії населення.

Досвід функціонування ломбардів показує, що кожна така організація має, здебільшого, постійний склад позичальників, які систематично користуються її послугами. Особливо це стосується ломбардів, що розташовані в спальних районах. У меншій мірі – ломбардів, що знаходяться в центрі міста.

Потенційними клієнтами ломбардів є 5-7% мешканців міста. Ломбард, який вже довго працює (кілька років), має кілька тисяч постійних позичальників (2-3 тис.). Як правило, на одну ломбардну точку припадає 20 тис. мешканців населеного пункту. Працівники ломбардів зазначають, що основними позичальниками коштів є жінки (приблизно 70–80%), а на чоловіків, відповідно,

припадає 20-30%. Це можна пояснити тим, що, зазвичай, предметом застави у ломбардах стають ювелірні вироби, що належать саме жінкам.

Після відкриття ломбарду минає 2-3 роки, перш ніж установа набуває оптимальної кількості постійних позичальників. Тільки після цього вона виходить на самоокупність і справа дає прибуток, типовий для цієї сфери загалом. Продаж ломбардного бізнесу в даний час часто здійснюється за ціною, що дорівнює вартості чистих активів ломбарду, доданої до величині одержаного прибутку за півтора роки.

Банки, на відміну від ломбардів, для багатьох клієнтів є недосяжними. Крім того, ломбарди найчастіше є більш стійкими у фінансовому відношенні та мають низку переваг у порівнянні з іншими інститутами «мікрофінансового» сектору. Клієнти ломбардів не можуть мати довготривалу заборгованість перед ними, завдяки тому, що вносять заставу, принаймні не меншої цінності, ніж позичка. Застава зменшує ризик видачі позики бідним клієнтам, не вимагаючи постійного контролю над поверненням позички.

Швидкий перехід від державного управління з високою соціальною захищеністю до ринку з тіньовою економікою та з дефіцитом соціальної захищеності призводить до формування небезпечного для населення соціального середовища, в якому, користуючись терміном з роботи Елверта, Еверса та Уілкенса [9], формується «Шар соціально незахищених». На ризик опинитися в ньому наражаються не лише люди, виключені з активної економічної діяльності (вчені, студенти, інваліди, пенсіонери, домогосподарки, безробітні та ін.), а й більшість категорій громадян, які є складовою економічно активного населення. Вони мають дуже низькі та нерегулярні основні доходи, яких недостатньо для підтримання життя і які мають бути доповнені доходами із легального чи тіньового секторів економіки. Особливо сильно страждають від низької і нерегулярно виплачуваної заробітної плати службовці, схильні до ще й загрози різкого скорочення штатів задля економії коштів державного бюджету.

Таким чином, ринок ломбардів, ще як мінімум кілька років залишиться основним джерелом кредитування для населення та малого бізнесу.

Як будь-яка фінансова установа, ломбарди в своїй діяльності мають як переваги, так і недоліки. Зокрема, перевагами ломбардного кредитування є:

- отримати гроші можна швидко і без додаткових документів;
- кредитна історія не впливає на рішення про кредитування ломбардом;
- діють знижки та індивідуальні тарифи для постійних клієнтів;
- після закінчення терміну договору можна його продовжити; для цього потрібно буде сплатити відсотки за користування кредитом;

- погасити кредит можна в кінці терміну або частинами протягом строку використання [1, с. 83].

Варто звернути увагу і на недоліки ломбардного кредитування. Крім того, що ломбардний кредит загрожує чималою переплатою, не потрібно розраховувати на велику суму. Ломбардному позичальнику також не вдасться уникнути штрафів, які нараховують за прострочення погашення кредиту. Крім того, за чергового прострочення ломбард може продати заставні предмети, про що можуть навіть не повідомити. Також існують обмеження щодо заставних речей.

1.2. Правове регулювання діяльності ломбардів як небанківських фінансових установ в Україні

Тривалий час у незалежній Україні місце ломбардів законодавчо не визначено, але після прийняття 2001 року Закону України N2664-III «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [10] ломбарди набули статусу фінансової установи.

Нормативно-правовою базою, що регулює створення та діяльність ломбардів, є: Цивільний кодекс України [11], Господарський кодекс України

[12], Закони України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [10], «Про заставу» [13], «Про фінансові послуги та фінансові компанії» [5] та інші закони України і видані відповідно до них нормативно-правові акти.

Дотепер Верховна Рада України не затвердила Закон України «Про ломбарди і ломбардну діяльність», який був прийнятий 2003 року в першому читанні [14, с. 8]. Цей законопроект спричинив справжній конфлікт між законодавцями і ломбардами. Відповідно до проекту того часу мінімальний розмір статутного капіталу ломбарду мав бути не менше 20 тис. євро. Проте деякі учасники ринку через членів парламентського Комітету з питань фінансів і банківської діяльності лобіювали істотне збільшення мінімального розміру статутного капіталу ломбардів – до 300-500 тис. євро. Інші вважали, що таке нововведення негативно вплине на діяльність дрібних ломбардів і скоротить їхню частку на ринку [15].

Найбільш детально основні засади діяльності ломбардів прописані в Законі України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» від 14.12.2021 р. № 1953-IX, який буде введено в дію з 01.01.2024 р. на зміну Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг».

Ломбарди можуть створюватися у будь-якій організаційно-правовій формі, якщо інше не встановлено законом. Найменування ломбарду складається з організаційно-правової форми та назви ломбарду. Ломбард має повне найменування українською мовою, а також може мати повне/скорочене найменування іноземною мовою та/або скорочене найменування українською мовою. Назва ломбарду має містити слово «ломбард». Допускається використання слова «ломбард» у непрямих відмінках у найменуванні юридичних осіб, засновником яких є ломбарди.

Державна реєстрація ломбардів здійснюється в порядку, встановленому законом для державної реєстрації юридичних осіб. Ломбард набуває статусу

фінансової установи після внесення запису (інформації) про нього до Державного реєстру фінансових установ в порядку, встановленому Уповноваженим органом.

Крім відомостей, передбачених законодавством, в установчих документах ломбарду мають зазначатися порядок затвердження внутрішніх правил надання фінансових послуг ломбардом.

Для внесення інформації про ломбард до Державного реєстру фінансових установ та набуття статусу фінансової установи ломбард подає Уповноваженому органу заяву та документи за формою та переліком, визначеними нормативно-правовими актами Уповноваженого органу.

Документ про внесення запису (інформації) про ломбард до Державного реєстру фінансових установ, виданий Уповноваженим органом, або його завірена копія повинні бути доступні для ознайомлення клієнтів ломбарду та розміщуватись на видному місці у приміщенні ломбарду та його відокремлених підрозділів.

Відповідно до статті 33 ЗУ «Про фінансові послуги та фінансові компанії» статутний (складений) капітал юридичної особи, яка має намір здійснювати діяльність ломбарду (особа-заявник) на дату подання Регулятору заяви про видачу ліцензії на діяльність ломбарду має бути сформований та сплачений в обсязі, встановленому Законом.

Статутний капітал ломбарду повинен формуватися та збільшуватися з підтверджених джерел. Формування та збільшення статутного капіталу ломбарду відбувається виключно у грошовій формі, а кошти розміщуються на банківських рахунках. Грошові внески для формування та збільшення статутного капіталу резиденти України здійснюють у гривнях, а нерезиденти – в іноземній валюті або у гривнях.

Мінімальний розмір статутного капіталу ломбарду не може бути меншим ніж:

1 мільйон гривень – у разі якщо особа-заявник має намір здійснювати діяльність ломбарду та надавати виключно фінансову послугу з надання коштів та банківських металів у кредит;

5 мільйонів гривень – у разі якщо особа-заявник має намір здійснювати діяльність ломбарду та надавати всі чи будь-яку з фінансових послуг.

Юридична особа, яка має намір здійснювати діяльність ломбарду, набуває статусу фінансової установи і права на здійснення діяльності з надання певних фінансових послуг після отримання ліцензії. У ліцензії зазначаються всі фінансові послуги, які дозволяється надавати фінансовій компанії, ломбарду на підставі такої ліцензії, крім випадків, встановлених законом.

Юридична особа, яка має намір отримати ліцензію на діяльність ломбарду, подає до Регулятора відповідно до вимог, у порядку та за формою, що встановлені нормативно-правовими актами Регулятора.

Регулятор у встановленому ним порядку розглядає пакет документів для видачі ліцензії та приймає рішення за результатами його розгляду протягом двох місяців з дати отримання від заявника повного пакета документів для видачі ліцензії.

Ломбард з урахуванням обмежень, встановлених Законом, має право звернутися до Регулятора з клопотанням про:

- 1) включення до ліцензії додаткових видів фінансових послуг (розширення обсягу ліцензії);
- 2) виключення з ліцензії окремих видів фінансових послуг (звуження обсягу ліцензії).

Вимоги до фінансових компаній, ломбардів визначаються зазначеним Законом та нормативно-правовими актами Регулятора.

Державне регулювання та нагляд за діяльністю ломбардів щодо надання ломбардами фінансових послуг (кредитів, позик) з 1 липня 2020 року здійснює Національний банк України. Головною метою Національного банку є

забезпечення умов для розвитку ринку ломбардів на засадах прозорості та дотримання прав й інтересів споживачів через упровадження ризик-орієнтованого підходу в процедурах ліцензування, регулювання та нагляду на ринку ломбардів [4, с. 4].

Регулятор має право визначати додаткові вимоги до юридичних осіб, які до звернення за отриманням ліцензії на діяльність ломбарду здійснювали іншу господарську діяльність.

Регулятор має право:

1) встановлювати критерії та вимоги до діяльності ломбарду відповідно до Закону;

2) вимагати від ломбарду, його керівників вжиття заходів, спрямованих на приведення діяльності ломбарду у відповідність з вимогами законодавства України;

3) встановлювати обмеження і заборони у випадках, передбачених Законом.

Регулятор також має право своїми нормативно-правовими актами встановлювати вимоги (включаючи пруденційні вимоги та вимоги щодо дотримання ринкової поведінки) щодо діяльності з надання фінансових послуг ломбардом, зокрема, встановити вимоги до достатності капіталу, ліквідності, кредитного ризику, лімітів кредитування пов'язаних осіб, а також додаткові вимоги до власного капіталу.

Регулятор має право встановити пруденційні вимоги до ломбардів з метою забезпечення:

1) фінансової стійкості та платоспроможності ломбардів, які надають окремі види фінансових послуг або є учасниками фінансової групи;

2) захисту прав клієнтів ломбардів;

3) фінансової стабільності та мінімізації системних ризиків.

Регулятор встановлює пруденційні вимоги до ломбардів з урахуванням розміру, складності, обсягів, видів, характеру здійснюваних ломбардами операцій, організаційної структури та ризиків, притаманних діяльності ломбардів.

Ломбард протягом усього часу своєї діяльності повинні відповідати вимогам, встановленим Законом та нормативно-правовими актами Регулятора, у тому числі пруденційним вимогам, а саме:

1) діяльність ломбарду повинна відповідати вимогам законодавства про фінансові послуги;

2) повинен бути внесений до Державного реєстру фінансових установ;

3) мати ліцензію на здійснення діяльності з надання фінансових послуг;

4) мати внутрішні правила надання фінансових послуг ломбардом, затверджені уповноваженим органом управління ломбарду;

5) установчі документи ломбарду повинні відповідати вимогам законодавства та містити вичерпний перелік видів фінансових послуг, які надає ломбард;

6) не здійснювати будь-якої іншої підприємницької діяльності, крім діяльності, передбаченої законодавством для ломбардів;

7) ломбард може здійснювати діяльність за своїм місцезнаходженням та місцезнаходженням своїх відокремлених підрозділів у нежитлових приміщеннях, що належать ломбарду на правах власності або користування, призначених для надання фінансових послуг ломбарду і спеціального місця зберігання заставленого майна, та які відповідають таким вимогам:

- приміщення має бути розташовано у капітальній будівлі;

- забороняється розташування приміщення ломбарду в малих архітектурних формах, тимчасових або некапітальних спорудах;

- площа приміщення, в тому числі спеціального місця зберігання заставленого майна, повинна складати не менш як п'ятнадцять квадратних метрів;

- приміщення повинно бути обладнано засобами охоронної та пожежної сигналізації, відеоспостереженням;

8) мати облікову та реєструючу систему, що відповідає вимогам, установленим Законом та нормативно-правовими актами Уповноваженого органу;

9) керівник, головний бухгалтер ломбарду (особа, відповідальна за ведення бухгалтерського обліку, в тому числі на підставі договору) повинні відповідати професійним вимогам, установленим Уповноваженим органом;

10) мати та підтримувати в робочому стані власний веб-сайт (веб-сторінку) в Інтернеті, на якому розміщувати інформацію про свою діяльність, визначену законодавством;

11) затвердити режим робочого часу ломбарду (зокрема для його відокремлених підрозділів), а саме робочі та вихідні дні, робочі години та години перерви, і розмістити зазначену інформацію на власному веб-сайті (веб-сторінці), забезпечувати її актуальність;

12) забезпечити відповідно до затвердженого режиму роботи присутність уповноваженої особи з роботи з клієнтами ломбарду за місцезнаходженням ломбарду та його відокремлених підрозділів.

З метою представлення і захисту загальних професійних, соціально-економічних і правових інтересів ломбардів та інших учасників ринків фінансових послуг; координації діяльності ломбардів в організації ломбардного бізнесу без права втручання в їх виробничу й комерційну діяльність; розвиток ефективної діяльності ломбардів, ломбардної галузі в цілому, а також інших ринків фінансових послуг в Україні створена Всеукраїнська Асоціація

ломбардів (ВАЛ) [16] яка є неприбутковою організацією та діє на підставі Статуту.

Предметом діяльності й основними задачами Асоціації є: розвиток ломбардної галузі в цілому; розвиток інших ринків фінансових послуг; представлення ломбардної галузі в позитивному світлі перед громадськістю, формування іміджу галузі; інформування громадськості про діяльність Асоціації, її Учасників, а також про ринок фінансових послуг у цілому; представництво й захист прав та професійних інтересів Учасників Асоціації; забезпечення можливості досягнення професійного успіху та високого професійного рівня діяльності своїх Учасників; надання методичної допомоги в організації й розвитку діяльності ломбардів та інших ринків фінансових послуг; збір, узагальнення та аналітична обробка статистичної інформації про професійну діяльність на ринках фінансових послуг; забезпечення Учасників Асоціації ринковою інформацією, що стосується ринкових тенденцій; координація спільних досліджень і розробок; створення умов вільної конкуренції у галузі для забезпечення найбільш повної відповідності інтересам споживачів; розробка навчальних програм, професійна підготовка та підвищення кваліфікації фахівців для провадження професійної діяльності на ринках фінансових послуг; у випадку надання відповідних повноважень органами державної влади – визначення їх, кваліфікації та проведення сертифікації фахівців ринків фінансових послуг; проведення конференцій, семінарів, виставок учасників ринку ломбардних послуг і пов'язаних із ним галузей, а також інших учасників ринків фінансових послуг; надання правової допомоги Учасникам (членам) Асоціації; інформування своїх Учасників стосовно законодавства про фінансові послуги та про всі зміни, що вносяться до нього; підтримка, представлення й захист інтересів Учасників в органах державної влади; затвердження норм поведінки Асоціації, її Учасників на ринку фінансових послуг, метою яких є заохочення до кращої підприємницької

політики Учасників, до справедливого поводження зі споживачами, до впровадження правил та чесних звичаїв у сфері надання фінансових послуг, шляхом прийняття внутрішніх правил та стандартів, з урахуванням принципів, визначених у законодавстві України про захист економічної конкуренції; впровадження ефективних механізмів розв'язання спорів між Учасниками та Учасниками і їх клієнтами; розроблення та впровадження заходів щодо захисту клієнтів Учасників, а також додержання етичних норм та правил поведінки Учасників (членів) у їх взаєминах із клієнтами. у разі набуття статусу саморегулювальної організації у відповідності до Законів України – регулювання ринків фінансових послуг, розроблення і впровадження правил поведінки на ринках фінансових послуг та/або сертифікація фахівців ринку фінансових послуг, реалізація інших задач із питань регулювання ринків фінансових послуг, на здійснення яких саморегулювальні організації можуть бути уповноважені законами України.

Таким чином, діяльність щодо надання ломбардами фінансових послуг (кредитів, позик) контролюється НБУ; діяльність, пов'язана з реалізацією, обігом предметів застави (закладу) належить до компетенції Міністерства фінансів України, а представництво та захист інтересів ломбардів делеговане ВАЛ та іншим об'єднанням ломбардів.

1.3. Практика зарубіжної ломбардної діяльності

Оскільки ломбардні кредити є найдавнішою формою фінансових послуг та одночасно однією з послуг сучасних фінансових інститутів, цей вид мікрокредитування має найтривалішу історію і є попередником всіх сучасних кредитних продуктів.

У зарубіжних країнах ломбардний кредит використовується для погашення сезонних коливань у доходах або покриття короткострокової

потреби в засобах, предмети домашнього вживання та особистого користування (наприклад, побутова техніка); фінансові вимоги; цінні папери, що котируються на біржі (кредит якими зазвичай становить від 50 до 90% їх вартості залежно від емітенту), використовується також вексель, у якому відбито реальна товарна угода; товари, котировані та некотировані (Німеччина) на біржі; ордерні складські свідоцтва; коносаменти; автомобілі.

Розглянемо досвід розвитку ринку ломбардів на прикладі США, Франції, Німеччини, Великої Британії та Японії.

Найбільш показовим є досвід Сполучених штатів Америки, де технології ломбардного кредитування залишаються найпередовішими у світі і є опорою мережевої системи глобального підприємництва. США було 6900 сертифікованих ломбардів, а загальна сума виданих ломбардами кредитів становила 35 мільйонів доларів. Сума виданих кредитів за рік склала 9 мільярдів доларів, що в 256 разів більше суми за аналогічний період 1988 року. Є кілька мережевих ломбардів, що мають філії як у штатах, так й по всій Америці, а також за кордоном. Такі мережеві компанії мають спеціальні стандарти ведення бізнесу, які дозволяють надавати повний спектр ломбардних послуг, скорочувати витрати на управління та продажі.

Основними гравцями на ринку ломбардів США є First Cash Financial Services Inc., DFC Global Group, EZCORP, INC. та Borro Private Finance. За даними Coherent Market Insights, частка First Cash Financial Services Inc., американської компанії, що спеціалізується на роздрібному продажі товарів, становила 35% ринку ломбардів США у 2018 році, за нею йдуть EZCORP, INC., Buskeye Pawn Shop та інші. Компанія активно фокусується на таких стратегіях, як злиття та поглинання, щоб залишатися конкурентоспроможною на ринку ломбардів США. Наприклад, у вересні 2016 року First Cash Financial Services, Inc. об'єдналася з Cash America International, Inc., роздрібною компанією, що базується в США і управляє 859 ломбардами в США, щоб утворити FirstCash,

Inc., де обидві компанії об'єдналися в рамках неоподаткованої транзакції з продажу всіх акцій. Завдяки цьому злиттю FirstCash стане однією з найбільших роздрібних мереж ломбардів у Латинській та Північній Америці, яка налічуватиме понад 2 000 роздрібних ломбардів у цих регіонах.

Ключові гравці на ринку ломбардів США зосереджені на стратегічних поглинаннях для збільшення своєї частки на ринку шляхом розширення бізнесу. Наприклад, у червні 2019 року EZCORP, INC., провідний постачальник ломбардних кредитів у країнах Північної та Латинської Америки, оголосив про придбання семи ломбардів, що належать Metro Pawn у штаті Невада, США.

Основні тенденції ринку ломбардів США полягають в тому, що ключові гравці застосовують такі стратегії, як партнерство, злиття та поглинання для відкриття нових ломбардів і зміцнення своїх позицій на ринку ломбардів США. Наприклад, у 2017 році EZCORP, INC., провідна ломбардна компанія в США та Мексиці, оголосила про придбання 112 ломбардів GuatePrenda MaxiEfectivo в Латинській Америці. GuatePrenda – це ломбард, який займається одягом, ювелірними виробами та електронними товарами. Метою придбання було розширення присутності компанії в Латинській Америці [17].

У 2020 році ринок ломбардів США оцінювався у 2,43 млрд доларів США. Очікується, що до 2028 року він досягне 4,12 мільярда доларів США, а його середньорічне зростання становитиме 6,8% протягом прогнозованого періоду.

Кілька компаній на ринку ломбардів США надають послуги через інтернет. Раніше клієнтам доводилося відвідувати ломбард, щоб отримати гроші в борг від ломбардистів, залишаючи заставу. Зростаюче впровадження електронної комерції на ринку ломбардів створило можливість для гравців ринку розширити свій бізнес в Інтернеті, щоб розширити свою споживчу базу [18].

Як приклад успішного ведення ломбардного бізнесу у сучасних умовах можна назвати ломбард «Cash America International Inc.». Компанія була

заснована у жовтні 1984 року. 24 серпня 1990 року акції ломбарду увійшли до лістингу NewYork Stock exchange, Нью-Йоркської фондової біржі, – найбільшої фондової біржімиру. Станом на січень 2021 року ломбард «Cash America International Inc.» працює через 676 кредитних бюро та додаткові офіси в США під іменами: Cash America Pawn, Super Pawn, Prenda Fácil. Крім цього, ломбард «Cash America International Inc.» має 246 франчайзингових або факторингових і переведених у готівку центрів, що працюють у шести Штатах Америки під іменами Cash America Payday Advance, Cashland [19].

Ломбард «Cash America International Inc.» надає кредити за допомогою Internet у США, Австралії, Новій Зеландії та Канаді. Ломбард надає робочі місця 7 тис. осіб. 1-го вересня 2016 р. «Cash America» завершила злиття з компанією «First Cash Financial Services, Inc.» Тим самим спільно створивши провідного оператора роздрібних ломбардів США і Латинської Америки.

В українській практиці подібні операції зустрічаються на ринку цінних паперів і означають продаж активу з право зворотного викупу за фіксованою ціною (угода «репо»). Однією з основних цілей ломбардів США стало підтримання позитивного іміджу інститутів мікrokредитування. Ломбарди США мають асоціації в кожному штаті країни. Локальні асоціації входять у світову (NPA).

Глобальна криза, спричинена спалахом Covid-19, призвела до того, що ринок ломбардів США зіткнувся зі значними труднощами. За даними Національної асоціації ломбардів за 2020 рік, кредити впали приблизно на 40%. Очікується, що ринок ломбардів США повернеться до нормального стану, коли ситуація з пандемією нормалізується, а економіка почне зростати.

Обсяг ринку у 2021 році становив 2,43 млрд доларів США. До 2028 року прогнозується зростання до 4,12 млрд доларів. Рушійними силами зростання є: зростання використання ломбардних послуг домогосподарствами та зростання попиту на короткострокові кредити [18].

Ломбарди Франції вважаються найбільш розвиненими та організованими серед Європейських країн. У ХХ столітті французькі ломбарди залишалися найприбутковішим і шанованим сектором фінансового ринку Франції. У нове ХХІ століття французькі ломбарди увійшли як рентабельні фінансові інститути мікрокредитування. За період банківської кризи кількість ломбардів збільшилася в десятки разів.

У Франції ломбарди офіційно називаються «кредиторами під заставу» (Prêteur surgage), а широкому загалу – «У моєї тітки» (Chez ma Tante). У країні винятковим правом на здійснення ломбардної діяльності мають 20 банків муніципального кредиту Credit Municipal, які за законом від 15 червня 1992 р. належать комунам, на території яких вони розташовані. Як кредитні установи вони підпорядковуються банківським законом від 24 січня 1984 р.

Крім кредитів під заставу майна CreditMunicipal надає персональні позички: з відкриттям або без відкриття рахунку; на суму від 500 до 30 тис. євро; терміном від 6 місяців до 10 років; власник рахунку «до вимоги» отримує позички по пільговим процентам [20].

У Франції 49 ломбардів є державними установами, і в них спостерігається різке зростання кількості користувачів. Відсоткова ставка залежить від вартості об'єктів та ринкових ставок, але зазвичай становить близько 5% на рік [20].

Це може бути готівка, чек або банківський переказ до 3000 євро. Якщо вона перевищує цю суму, вона буде виплачена чеком або банківським переказом, а не готівкою. Кредит може бути схвалений менш ніж за годину, залежно від об'єкта та суми. Для сум, що перевищують 20 000 євро, спочатку має зібратися кредитний комітет, щоб затвердити кредит.

Фізичні особи залишаються власниками об'єктів і можуть забрати їх у будь-який час протягом двох років, після того, як вони виплатять отриману суму плюс відсотки за користування кредитом.

Якщо фізичні особи не повертають кредит протягом двох років (або часу, зазначеного в договорі), їхні цінності будуть продані на публічному аукціоні. Після цього позика та відсотки будуть погашені, а залишок коштів залишиться у власника. Цінності надійно зберігаються в сейфах протягом усього терміну кредиту або до моменту продажу

Кредити на суму понад 3 000 євро не можуть бути погашені готівкою або одноразово.

Французькі ломбарди надають своїм клієнтам простий, легкий і швидкий спосіб отримання готівки з їхньої несподівано потреби. В якості застави використовуються такі цінні та легкореалізовані речі, як біжутерія, коштовності, годинник, золото, картини, скульптури, килими, хутра, музичні інструменти і т. д. Як заставу не приймаються автомобілі, комп'ютери і фотоапарати. У ломбарді клієнт має надавати такі документи: паспорт чи інший ідентифікаційний документ (*piece d'identite*); документ про місце проживання, принаймні, за останні три місяці (наприклад, квитанцію про оплату орендного житла, квитанцію про оплату електроенергії тощо), для деяких клієнтів - рахунок-фактуру, гарантійний сертифікат або експертний висновок. Без свідоцтва про власність або довіреність чоловік не має права здавати в заставу жіночі прикраси і навпаки. Сума кредиту залежить від оцінки застави, складаючи 50-70% від його ринкової вартості. Сума кредиту видається клієнту того ж дня. При цьому складається контракт на строк до одного року.

Клієнт може викупити свою заставу будь-якої миті до закінчення терміну контракту, погасивши суму позики і відсотки, розраховані пропорційно числу місяців фактичного дії контракту. В даний час вартість кредиту (відсотки плюс витрати зберігання застави) становлять залежно від його розміру від 4 до 9%. Термін застави не обмежений, якщо клієнт щорічно оплачує відсотки та витрати зберігання застави. Якщо він не бажає або не може цього зробити, його заставні речі продаються з торгів. Отримана від їх реалізації сума йде на погашення

кредиту та відсотків за ним. Якщо ця сума перевищує суму кредиту та відсотків, то отриманий прибуток (boni) надходить клієнту. Якщо ж, навпаки, вона недостатня для погашення кредиту та відсотків, то дефіцит (збиток) перекладається на установу-кредитора, що несуть в заставу дорогоцінні прикраси.

Серед клієнтів є представники всіх соціально-професійних груп. В останні роки чисельність позичальників значно зросла у зв'язку з тим, що доступ французького населення до банківських кредитів за умов кризи суттєво обмежився. Характерно, що серед застав збільшилася кількість творів мистецтва, а максимальна сума кредитів зросла до 1 млн. євро. До речі, мінімальний розмір кредиту становить 30 євро. , щоб урівноважувати свій бюджет (équilibrer budget), в тому числі за рахунок зниження витрат свого функціонування.

У 2019 р. CreditMunicipal de Paris видав позик на 65 млн. євро, що на 35% більше, ніж п'ять років тому. Щорічно продається кількадесят тисяч предметів на суму близько 10 млн. євро. Предмет застави виставляється на торги, коли клієнт, незважаючи на нагадування, не погашає борги. Як правило, це відбувається через три місяці після дати закінчення терміну підписаного з клієнтом договору.

На початок 2020 р. 90% предметів застави були викуплені позичальниками, у тому числі 93% у Credit Municipal de Paris [20].

Ломбарди Англії є складовою добре організованого фінансового ринку. Всі ломбарди в Королівстві є приватними. Під адміністративним заступництвом Уряду ломбардна індустрія Британії є високоорганізованою і фінансово стійкою структурою. Сьогодні у кожному з чотирьох держав Об'єднаного Королівства налічується кілька сотень ломбардів. Усього їх понад 800.

Під час кризи ломбарди, відіграючи роль соціальної ресори, збільшили кредитні портфелі в кілька разів. в мережі нову клієнтуру – представників

середнього класу, які соромляться увійти до ломбарду, але вже готові закласти своє майно. Змінити це положення вдалося британській компанії Вогго, першому у світі інтернет-ломбарду, який з липня 2008 р. пропонує своїм клієнтам прямо в мережі заповнити заяву на отримання грошей. Як заставу сайт приймає найрізноманітніші цінності – від ювелірних прикрас і годинників до дорогих автомобілів.

На наступному етапі до клієнта приходять безкоштовний кур'єр, який забирає заставу. Потім компанія через інтернет-сайт робить свою пропозицію за розміром кредиту і, якщо клієнт згоден, перераховує гроші. Протягом півроку клієнт може розплатитися і з кур'єром отримати свою заставу назад.

Отже, клієнт може отримати гроші, не виходячи з дому. Ідея виправдала себе. За перші сім місяців Вогго показав оборот, що дорівнює обороту чотирьох-п'яти звичайних ломбардних точок у центрі Лондона. При цьому 75% клієнтів інтернет-сайту ніколи раніше не здавали речі в ломбард і близько 70% були представниками середнього класу. Водночас Вогго в середньому видає під заставу 700 ф. ст., тоді як середня сума звичайних ломбардів – 120 фунтів. Приклад Вогго мають намір наслідувати і інші компанії.

Останніми роками галузь демонструвала високі показники протягом більшої частини останнього п'ятирічного періоду, оскільки слабке зростання реальних наявних доходів домогосподарств і підвищення вартості життя змусило все більше домогосподарств віддавати в заставу цінні активи в обмін на короткостроковий грошовий приріст. Очікується, що дохід галузі зростатиме на 3,8% в середньорічному обчисленні протягом п'яти років до 2022-23 рр. і досягне 338,3 млн фунтів стерлінгів [21].

Попит на ломбардні кредити продовжує зростати, оскільки клієнти віддають перевагу зручності ломбардних кредитів порівняно з традиційними банківськими кредитами. Той факт, що кредит забезпечується заставою,

дозволяє ломбардам пропонувати дешевші кредити, ніж інші форми високовартісного короткострокового кредитування, що приваблює споживачів.

Очікується, що протягом наступних п'яти галузі знизиться. Незважаючи на очікуване зниження порівняно з рівнем поточного року, очікується, що доходи залишатимуться високими протягом двох років, оскільки зростання вартості життя та економічний спад зберігають тиск на витрати домогосподарств, стимулюючи значний попит на ломбардні кредити. Однак очікуване зростання безробіття призведе до підвищення рівня неповернень за існуючими кредитами на початку наступного п'ятирічного періоду, що негативно позначиться на доходах і прибутках ломбардів [21].

Згідно із статистикою галузі ломбардів у Великій Британії розмір ринку: становить 306 млн фунтів стерлінгів, кількість ломбардів – 1,042, зайнятість в галузі – 4673 особи

Найбільші компанії в галузі «Ломбарди» у Великобританії – N&T Group plc, Cash Converters (UK) Ltd та Ramsdens Holdings plc.

Діяльність ломбардів регулюється Управлінням з фінансового нагляду (FCA). Скарги на ломбарди також можна подати до Служби фінансового омбудсмена, якщо ломбард не відповів на скаргу клієнта або питання не було задовільно вирішене протягом восьми тижнів.

Також слід перевірити, чи є ломбард, послугами якого планує скористатися клієнт, членом Національної асоціації ломбардів (НАЛ). NPA – це торговельна організація, яка встановлює правила, яких повинні дотримуватися всі її члени, щоб гарантувати дотримання високих стандартів і справедливе ставлення до клієнтів [22].

У Великій Британії працює майже 900 ломбардів, послугами яких щорічно користуються 350 000 людей. Одним із чинників їхньої популярності є занепад кредиторів до зарплати, що залишає мало вибору для тих, хто хоче уникнути лихварів. Крім того, відбувається закриття відділень банків на

центральных вулицях, які, раніше починали з пошуку причини, щоб відмовити в кредиті, а ломбарди роблять все навпаки. Тут ніхто не питає про кредитну історію чи зарплату, лише посвідчення особи. Близько 90% клієнтів живуть у радіусі п'яти миль від ломбарду. Це місцевий, зрозумілий, щоденний сервіс, який надається віч-на-віч. Приміром, на кредит до 500 фунтів стерлінгів нараховується щомісячний відсоток у розмірі 10% (репрезентативна середньорічна річна ставка 149,3%) [23].

Водночас ця галузь у Великобританії надмірно зарегульована, що блокує вихід на ринок нових учасників.

Ломбарди Німеччини – це одна з найстаріших професій у країні. Перший ломбард відкрився в місті Гамбург у 1560 році. На хвилі кризи ломбарди відчують підйом: за останні десять років число ломбардів, які тут називаються Pfandleiher, виросло на третину, а їх оборот збільшився в півтора рази. Зараз у Німеччині налічується 250 ломбардів, послугами яких щороку користуються приблизно 2,5 млн клієнтів. Ломбарди відкриті з усіх міст з населенням понад 50 тис. осіб [24].

Нині, у той час як Німеччина відчуває тиск рекордної інфляції, ломбарди спостерігають безпрецедентний попит. Як і банк, ломбард є індикатором економічної ситуації в країні [25].

Згідно з дослідженнями Німецької федерації ломбардів в умовах однієї економічної кризи за іншою, від коронавірусу до війни в Україні, майже кожна частина суспільства зверталася до ломбардів, включаючи безробітних, низькооплачуваних, пенсіонерів та підприємців. За оцінками групи, у 2022 році через ломбарди було видано кредитів на суму близько 500 мільйонів євро [26].

У сучасній Японії всі ломбарди перебувають у приватному секторі й одержують доход, відмінний від сформованого на початку ХХ століття, коли компанії громадського обслуговування (public-service) домінували в ломбардах Японії. У сучасній Японії на 120 мільйонів припадає 4950 ломбардів, що

становить понад 30 тисяч клієнтів на один ломбард. Дана концентрація є досить високою щодо світових показників.

На розвиток ломбардних операцій у Японії вплинула відсутність християнських традицій. У минулому Японія недовгий час експериментувала з державними ломбардами, намагаючись запропонувати більш дешеві кредити для малозабезпечених верств населення [27]. В даний час для роботи приватного ломбарду в Японії необхідна ліцензія.

У Китаї та Кореї ломбарди від початку розвивалися під приватним управлінням, оскільки заробіток на відсотках був соціально прийнятним, хоча обмеженим. Східною доктриною, згідно якої відсотки не повинні стягуватися, а повертатися, пояснюється тільки основна сума позички. Як і в попередніх країнах, які ми розглянули, Банк Японії не має відношення до регулювання діяльності ломбардів.

Аналіз зарубіжного досвіду показав, що в наші дні ломбарди в різних країнах продовжують бути успішними бізнес-структурами, що грають на ринку власну унікальну роль. На наш погляд українським ломбардам необхідно прагнути до японської моделі функціонування ринку ломбардів і підвищувати якість послуг, що надаються.

Обсяг «ринку ломбардів» оцінювався в 37773,6 млн доларів США в 2021 році і, як очікується, розшириться на 3,01% протягом прогнозованого періоду, досягнувши 45128,42 млн доларів США до 2027 року з неочікуваним середньорічним темпом зростання протягом прогнозованого періоду[28].

Висновки до розділу 1

Ломбард – це фінансова установа, яка на підставі ліцензії на діяльність ломбарду має право надавати фізичним особам фінансові послуги з надання коштів та банківських металів у кредит у вигляді ломбардних кредитів

Ломбардні послуги кваліфікуються як фінансові послуги, що надаються фізичним чи юридичним особам у формі позичення коштів ломбардною установою під заставу товарів або валютних цінностей.

До фінансових послуг ломбарду належать: надання фінансових кредитів за рахунок власних коштів; надання фінансових кредитів.

Крім того, ломбарди можуть надавати супутні послуги, до яких належать: оцінка заставленого майна відповідно до чинного законодавства та (або) умов договору; надання посередницьких послуг зі страхування предметів застави на підставі агентського договору зі страховою компанією; реалізація заставленого майна відповідно до чинного законодавства та (або) умов договору.

Найбільш детально основні засади діяльності ломбардів прописані в Законі України «Про фінансові послуги та фінансові компанії». Мінімальний розмір статутного капіталу ломбарду не може бути меншим ніж: 1 мільйон гривень – у разі якщо особа-заявник має намір здійснювати діяльність ломбарду та надавати виключно фінансову послугу з надання коштів та банківських металів у кредит; 5 мільйонів гривень – у разі якщо особа-заявник має намір здійснювати діяльність ломбарду та надавати всі чи будь-яку з фінансових послуг.

Державне регулювання та нагляд за діяльністю ломбардів щодо надання ломбардами фінансових послуг (кредитів, позик) з 1 липня 2020 року здійснює Національний банк України.

Аналіз зарубіжного досвіду свідчить, що ломбарди в різних країнах є успішними бізнес-структурами, що відіграють на ринку власну унікальну роль.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ЛОМБАРДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

2.1. Порівняльний аналіз діяльності ломбардів з діяльністю інших видів небанківських фінансово-кредитних установ

В умовах подолання наслідків системної кризи в банківській системі країни значення кредитних операцій, що реалізуються установами НФС, зростає, поза як сприяє розширенню конкуренції між кредитними установами та зниженню ціни позикового капіталу.

Діяльність небанківських кредитних установ здатна забезпечити не лише розвиток НФС, а й банківської системи країни за рахунок розробки та реалізації нових видів кредитних послуг, підвищення їх якості та наближення до споживачів.

Вітчизняні науковці відзначають зростання ролі небанківських кредитних інститутів в розвитку фінансової системи країни, бо кредитні послуги перестають бути монополією банків. Споживачів більше цікавить рівень доступності й оперативності кредитних послуг, а не те, хто є їх надавачами. Роль небанківських кредитних установ на ринку зростає за рахунок більш вузької спеціалізації кредитної діяльності, а також розподілу ризиків за окремими операціями [29].

В окремих сегментах кредитного ринку діяльність небанківських інститутів може виявитися більш ефективною, ніж банків. Це стає можливим внаслідок концентрації кредитної діяльності на одному-двох видах операцій, що дозволяє підвищити їх якість і максимально наблизити до споживачів. В складі кредитних інститутів НФС найбільш активного розвитку в Україні набули кредитні спілки, фінансові компанії та ломбарди.

Станом на 1 липня 2021 р. в Україні функціонувало 308 кредитних спілок, 958 фінансових компаній та 287 ломбардів [7].

Поряд з ними надання кредитних послуг в країні на цю дату здійснювали 138 юридичних осіб-лізингодавців [9], які за своїм правовим статусом не є фінансовими установами, проте одержали право надавати лізингові послуги за умови дотримання вимог законодавства. Слід зазначити, що цілі діяльності небанківських кредитних установ на ринку є неоднаковими.

Так, кредитні спілки є неприбутковими фінансовими установами, які надають кредитні послуги виключно для своїх членів одночасно із залученням коштів на депозитні рахунки. Фінансовий та соціальний захист членів кредитної спілки є основною метою діяльності таких кредитних установ. Не сплачуючи податок на прибуток, кредитні спілки можуть встановлювати значно нижчі процентні ставки за кредитами, у порівнянні з банками, надавати їх на довший термін, під мінімальне забезпечення або без нього та на значно ширший перелік споживчих потреб. Самі члени кредитної спілки визначають напрями кредитної політики своєї фінансової установи, в більшій мірі, ніж банки враховують інтереси громадян – позичальників коштів.

Діючи не лише як фінансові, а і як соціальні установи, спілки забезпечують відповідний захист своїх членів. На відміну від банківських установ кредитні спілки пропонують кредити тільки громадянам, які є їх членами. Кредитні спілки можуть здійснювати кредитування селянських та фермерських господарств, приватних підприємств, проте лише тих, які знаходяться у власності учасників кредитних спілок.

Для підтримки ліквідності та надійності споріднених фінансових установ і за наявності вільних ресурсів ці установи можуть кредитувати й інші кооперативні спілки. Тому склад одержувачів кредитних послуг від кредитних спілок є доволі широким і може й надалі зростати у міру змін вітчизняного законодавства. Споживчі кредити займають близько двох третин кредитного

портфеля спілок. Ці установи практикують надання кредитів терміном до року на придбання техніки, ремонт автотранспорту, об'єктів житлової нерухомості, проведення свят, навчання, лікування, на туристичні поїздки, відпочинок.

Останнім часом в Україні спостерігається незначне зростання обсягів кредитної діяльності спілок. Станом на 31.12.2021 р. кредити, надані членам кредитних спілок, становили 2381 млн грн [30].

За п'ятирічний період цей показник збільшився на 32,3% [30-31]. Це важливо, бо у попередні роки система кредитної кооперації країни втратила нагромаджений фінансовий потенціал і суттєво скоротила обсяги кредитування.

Найбільшим попитом серед членів кредитних спілок користуються споживчі кредити – 52,3% від суми кредитного портфеля. У складі споживчих кредитів кредити на придбання автотранспорту становлять 3%, на придбання аудіо, відео та побутової техніки 2,9%, на інші потреби – 94,1%. Друге місце посідають кредити, надані на придбання, будівництво та ремонт нерухомого майна – 18,7%. Найменшу частку в загальному обсязі виданих кредитів (3,5%) займає кредитування фермерських господарств. Середній розмір кредиту на одного позичальника становить близько 20 тис. грн [30-31].

Діапазон середньозважених відсоткових ставок за кредитами, які надані членам спілок, є широким. Майже половина діючих кредитних спілок (49,3%) надають своїм членам кредити за відсотковою ставкою в межах від 30% до 50% річних. Третина кредитних спілок (31,6%) надають кредити за ставкою в межах від 40% до 50% річних [30].

Фактично такі показники свідчать про те, що більшість кредитних спілок не виконують свою місію щодо фінансового захисту громадян та здешевлення споживчих кредитів. Населення переважно отримує в спілках коротко- та середньострокові кредити.

Станом на 31.12.2021 р. у кредитному портфелі кредитних спілок найбільшу частку (58,4%) становили кредити з терміном погашення понад 12

місяців. Значну частину портфеля (40,1%) займають кредити з терміном погашення від 3 до 12 місяців. Кредитів з терміном погашення до 3 місяців у портфелі спілок є небагато (1,5%) [30].

Як показує аналіз, показник простроченої заборгованості за кредитами таких установ становить близько 15%. У структурі цієї заборгованості на кінець періоду дослідження переважають неповернені кредити терміном понад 12 місяців, що свідчить про наявність недоліків в оцінюванні кредитоспроможності позичальників [30-31].

На відміну від кредитних спілок основною метою реалізації кредитної діяльності у ломбардів і фінансових компаній є отримання доходу. За рахунок встановлених високих процентних ставок такі фінансові установи покривають свої витрати та забезпечують високу рентабельність свого бізнесу. Так, середні процентні ставки за ломбардними кредитами та позиками фінансових компаній можуть доходити до 1-2% на день.

Ломбардами опанований окремий сектор кредитного ринку, на якому сформована пропозиція короткострокових готівкових кредитів, що пропонуються населенню під заставу коштовних речей, таких як вироби з дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, побутова техніка, автомобілі, цінні папери тощо.

Ломбардні кредити є цікавими для прошарку громадян з невисокими доходами, або для тих у кого виникла потреба негайно одержати готівку для покриття споживчих витрат. Кредитні ризики, що супроводжують надання ломбардних кредитів, є значно вищими у порівнянні з банківськими, тому клієнти ломбардів є нецікавими для банків.

Ломбардні кредитні продукти на відміну від банківських характеризуються більшою гнучкістю, оперативністю проте менш різноманітні за своїм змістом. Ломбардні установи не висувають вимог до кредитоспроможності позичальників внаслідок того, що закладене майно, яке є

обов'язковим при кредитуванні, виступає засобом покриття ризиків ломбардної установи. В разі неповернення кредиту заставлене майно переходить у власність ломбардної установи і підлягає продажу, що дозволяє покрити витрати ломбарду за таким кредитом.

Стандартний термін ломбардного кредитування в Україні не перевищує трьох місяців. Останнім часом інструменти ломбардного кредитування почали активно використовувати не лише громадяни, а й підприємці для швидкого одержання коштів на закуплю сировини або товарів. На відміну від сучасної практики діяльності банківських установ та кооперативних спілок за ломбардними кредитами відсутня відповідальність позичальників за неповерненими кредитами.

Вітчизняні ломбарди не звертаються за стягненням кредитів до колекторських компаній, що робить їх кредити більш привабливими кредитними інструментами серед громадян. В Україні сформувались мережі ломбардних установ, які мають велику кількість своїх відділень по всій території країни. Серед них «Скарбниця», «Кредит Маркет», «Благо», «Твої гроші» та інші. Останніми роками активний розвиток кредитного бізнесу в небанківському фінансовому секторі стали забезпечувати фінансові компанії, серед яких факторингові, лізингові компанії, кредитні компанії інших видів.

На кінець 2021 р. загальна величина активів фінансових компаній в Україні становила 182,1 млрд. грн., збільшившись за 2017–2021 рр. на 170,2% [30]. Зростання активів кредитних спілок і ломбардів у порівнянні з цим показником було мізерним.

Переважаюча частина фінансових послуг, які надаються фінансовими компаніями, належать до кредитів.

Відтак, на сьогодні лідерами з проведення кредитної діяльності у небанківському фінансовому секторі є фінансові компанії, які володіють найбільшим кредитним потенціалом і здатні суттєво прискорити розвиток

кредитного бізнесу, конкурентного до банківського. Прискорений розвиток фінансових компаній обумовлений відсутністю значних законодавчих обмежень щодо їх діяльності з боку законодавства.

Зі зміною у 2020 р. моделі державного регулювання ринку небанківських фінансових послуг і передачею функцій регулювання та нагляду за фінансовими компаніями до Національного банку України розпочалися процеси консолідації та виходу з ринку неактивних фінансових компаній. Одночасно регулятор посилив вимоги до фінансового стану цих установ та до складання, розкриття й подання ними фінансової звітності.

Структура сукупного обсягу кредитування у НФС за видами фінансових установ наведена у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Структура сукупного обсягу кредитування у НФС за видами фінансових установ у 2017–2021 рр., % [30-31]

Показники	Роки					Зміна показника 2021 р./2017 р., %
	2017	2018	2019	2020	2021	
Кредитні спілки	4,4	2,5	1,7	1,4	1,1	- 3,3
Ломбарди	40,5	21,2	13,8	11,5	8,4	- 32,1
Лізингові компанії	0,2	0,2	0,6	1,1	0,6	+ 0,4
Факторингові компанії	40,9	40,6	40,4	35,8	43,3	+ 2,4
Інші види фінансових компаній	14,0	35,5	43,5	50,2	46,6	+ 32,6
Разом:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	-

Дані табл. 2.1 засвідчують, що міцні лідерські позиції на ринку небанківських кредитних послуг в сучасних умовах займають факторингові компанії та фінансові компанії, що надають різноманітні види грошових позик.

Частка факторингових компаній за підсумками 2021 р. досягла 43,3 %, частка інших видів фінансових компаній – 46,6 %. За період дослідження при збереженні досягнутих обсягів діяльності втратили свої лідерські позиції на ринку ломбарди. Частка цих установ у сукупному кредитному портфелі НФС знизилась з 40,5 % у 2017 р. до 8,4 % у 2021 р. Має місце й подальше зниження вагомості кредитних спілок у процесах кредитування в НФС.

Мізерними залишаються й обсяги кредитування, що забезпечуються лізинговими компаніями. Значну конкуренцію на ринку їм складають юридичні особи – лізингодавці, які за своїм правовим статусом не належать до категорії фінансових установ. Найбільш негативне становище щодо активізації кредитної діяльності є характерним для вітчизняних кредитних спілок, яким до сих пір не вдалося стабілізувати фінансовий стан і відновити досягнуті в минулому обсяги кредитування.

Відтак, в сучасних умовах в НФС відбуваються різноспрямовані процеси щодо розвитку кредитної діяльності: з одного боку спостерігається стрімке нарощування її обсягів в секторі факторингових та кредитних фінансових компаній, стабілізація в секторі ломбардів та деяке пожвавлення в секторі кредитних спілок.

Розвиток кредитної діяльності в НФС має важливе значення для економіки країни, адже засвідчує розвиток спеціалізації в діяльності фінансових інститутів та зростання конкуренції в фінансовій сфері країни. З іншого боку розвиток небанківських кредитних установ примушує банки, які є основними агентами фінансового посередництва, удосконалювати процеси надання своїх кредитних послуг, підвищувати їх гнучкість, якість та спрямованість на повне задоволення потреб різних категорій споживачів. Основну конкуренцію небанківським кредитним інститутам складають банки. Обсяг кредитного портфеля вітчизняних банків на кінець 2021 р. склав 963,7 млрд грн [30].

Обсяг кредитного портфеля вітчизняних банків в сучасних умовах майже у 5 разів є більшим за сукупний кредитний портфель установ НФС. Проте якщо за п'ятирічний період аналізу обсяги кредитування в банківському секторі скоротились на 4,2%, то в НФС вони зросли майже у 5 разів [1, с. 80]. Зростання обсягів кредитування в НФС свідчить про доступність і цікавість кредитних продуктів, які пропонуються небанківськими установами, а також про значно нижчі вимоги до позичальників, що висуваються ними.

Як свідчить проведений аналіз, роль небанківських кредитних інститутів в забезпеченні кредитування суб'єктів господарювання та населення в сучасних умовах поступово зростає. Тому небанківським кредитним інститутам слід і надалі забезпечувати активний розвиток кредитної діяльності, розробку нових кредитних продуктів, цікавих для споживачів, та використовувати дієві засоби обмеження фінансових ризиків для збереження своєї фінансової надійності та стабільності

2.2. Аналіз динаміки основних економічних показників діяльності ломбардів

Повноцінне функціонування різних видів кредитних установ на високоякісному рівні надає країні можливість досягати найвищого щабля розвитку національної економіки.

Ломбарди залишаються одним із найбільш консервативних і стабільних фінансових інститутів для фізичних осіб – вони орієнтовані на видачу дрібних та короткострокових кредитів. Ломбарди надають фінансові кредити під заставу, середній розмір яких за 2021 р. становить 1 544,9 грн [31]. Їх кількість на кінець III кварталу 2021 р. теж зменшилася до 304, що на 48,7 % менше, ніж у 2011 р. Найбільша кількість ломбардів у 2021 р. була зареєстрована в таких

областях: м. Київ та Київській обл. (24,4 %), Дніпропетровській (14,2 %), Донецькій (12 %), Харківській (7,7 %) [31].

Населення в Україні звертається до ломбардів з різних причин [30-31], серед яких переважають такі:

- потреба у невеликих сумах грошей на короткий строк (середня сума ломбардного кредиту коливається в межах 300-650 грн., середній термін кредиту – 10-12 днів, а процентні ставки - від 0,3 до 1 % на день) [32].

Практично такий високий відсотковий внесок (клієнт платить від 27-93% на місяць, іншими словами 324-1116 % річних [31]) є податком на бідність, бо заможні люди за незначним винятком екстраординарних ситуацій в ломбардах не позичають;

- решта кредитних установ не практикують проведення операцій з невеликими кредитами, адже, за розрахунками фахівців, банкам не вигідно викривати позики на суму, меншу за 400 грн. , бо отримані за них відсотки не покривають видатки на давання кредиту;

- швидкість отримання кредиту як порівняти з банками (гроші нададуть швидко, коли заставою слугують коштовності, побутова техніка. Декілька днів необхідні консолідувати отримання позики під заставу автомобіля чи то квартири). У ломбардах, де є спеціальне програмне забезпечення, для отримання кредиту потрібно приблизно 5 хвилин;

- простота отримання кредиту як порівняти з банками (у банках, щоб отримання кредит, необхідні оздоблення низки документів та додаткові видатки позичальника);

- людині психологічно легше у разі нагальної необхідності звернутися до ломбарду і то у найгіршому випадку, втратити об'єкт закладу (хоча у ломбарді його можливо перезакласти), аніж залишитися без квартири або автомобіля, які у більшості випадків виступають заставою у банку (невикуплені приладдя застави у ломбардах становлять біля 9 % від загальної кількості наданих позик).

Станом на 31. 2021 статутні фінанси зросли на 14,6%, в той час як резервний капітал зменшився на 12,7% порівняно з аналогічною датою I кварталу 2020 року, тоді як один і другий показники зросли і становили 28,6% та 113,6% (відповідно 1 050,9 та 40,8 млн.

За територіальним розподілом ломбарди (юридичні особи) розташовані нерівномірно. Так, у Дніпропетровській області знаходиться більш 25% усіх ломбардів. Решта 38% розташовані у Харківській, Донецькій, Одеській, Луганській, Запорізькій областях та у місті Києві.

В інших регіонах їх чисельність не перевищує 9. Така нерівномірність в територіальному розподілі пояснюється тим, що переважна частка клієнтів ломбардів знаходиться у великих містах. Обсяг наданих ломбардами кредитів за видами застави представлена в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

**Обсяг наданих фінансових кредитів за видами застави
2019-2021 рр..млн грн [31]**

Вид застави	Обсяг наданих фінансових кредитів, млн грн			Структура наданих фінансових кредитів, %			Темпи приросту			
	31.03.2019	31.03.2020	31.03.2021	31.03.2019	31.03.2020	31.03.2021	31.03.2020 / 31.03.2019		31.03.2021 / 31.03.2020	
							млн грн	%	млн грн	%
виробів із дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння	2683,3	2972,9	3226,0	87,6	80,6	79,4	289,6	10,8	253,1	8,5
побутової техніки	370,4	704,8	823,9	12,1	19,1	20,3	334,4	90,3	119,1	16,9
автомобілів	5,1	3,9	2,4	0,2	0,1	0,1	-1,2	-23,5	-1,5	-38,5
нерухомості	0,6	1,6	0,6	0,0	0,04	0,01	1,0	166,7	-1,0	-62,5
іншого майна	3,0	5,8	11,8	0,1	0,2	0,3	2,8	93,3	6,0	103,4
Всього	3062,5	3689,0	4064,7	100,0	100,0	100,0	626,5	20,5	375,7	10,2

За I чверть року 2021 року будова наданих фінансових кредитів у цілому не змінилася. Одночасно при загальному зменшенні обсягів кредитування (10,2%) трохи змінилась питома вага фінансових кредитів, виданих під виробу з дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння (з 80,6% до 79,4%), побутової техніки (з 19,1% до 20,3%). Ломбарди обирають для застави найбільш ліквідне майно.

В обсязі наданих фінансових кредитів за видами застави найбільшу питому вагу займають фінансові кредити під заставу виробів із дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння – 79,4% (3 226,0 млн грн).

Порівняно з 31.03.2020 даний показник збільшився на 8,5% від загального обсягу виданих кредитів. Фінансові кредити видані під заставу побутової техніки за I квартал 2021 року збільшились на 16,9% (119,1 млн. грн.) порівняно з відповідним періодом I кварталу 2020 року.

Обсяг фінансових кредитів під заставу автомобілів зменшився на 38,5% (1,5 млн грн), обсяг фінансових кредитів під заставу нерухомості також продемонстрував зменшення на 62,5% (1,0 млн. грн.). Обсяг та структура наданих кредитів за видами застави представлена на рис. 2.1.

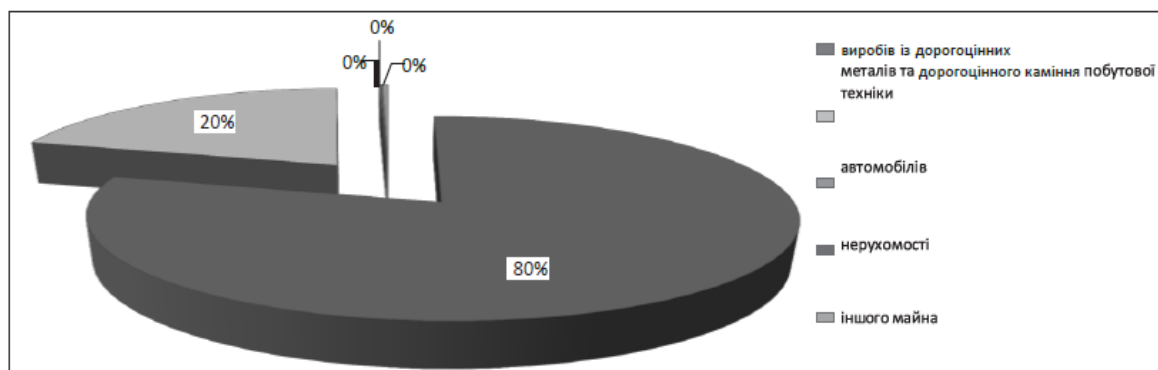

Рис. 2.1. Обсяг та структура наданих кредитів за видами застави [33]

На теперішній час через фінансово-економічні та військово-політичні чинники дійсний і економічний сектори національної економіки демонструють

негативні тенденції розвитку, ступінь реальних доходів населення стрімко падає.

Але в умовах кризи пандемії COVID-19 попит на обслуговування ломбардів продовжує посилюватися що є прямим наслідком насамперед зменшення активності у сфері кредитування фізичних осіб їх основними конкурентами.

Населення надзвичайно закредитовано, а на фоні погіршення ситуації в економіці банки суттєво підвищили запити до позичальників, до того ж спостерігаються їх масове фіаско та вибуття з ринку. Кредитні спілки в цілому згортають свою діяльність. У такий спосіб за два останніх роки об'єм наданих ними позик скоротився трохи не на чверть.

Відповідним чином для населення ломбарди залишаються мало не єдиною можливістю здобувати позику. Треба відмітити, що ринок ломбардів, ще як мінімум декілька років залишиться основним струменем кредитування для населення та малого бізнесу. Безумовно немов кожен фінансовий заклад ломбарди в своїй діяльності мають як переваги, так і недоліки.

А саме, перевагами ломбардного кредитування є:

- здобути грошові знаки можливо стрімко і без додаткових документів;
- кредитне минуле не впливає на ухвала кредитування ломбардом;
- діють знижки та індивідуальні тарифи для постійних клієнтів;
- після завершення терміну договору можливо його продовжити; для цього треба сплатити відсотки за користування кредитом;
- скасувати позику можливо в кінці терміну чи то частинами продовж строку користування [34].

Проте варто пам'ятати і про недоліки ломбардного кредитування. Окрім того, що ломбардна позика загрожує чималою переплатою, не потрібно сподіватися й на велику суму. Ломбардному позичальнику так само не вдасться уникнути штрафів, які нараховують за прострочення погашення кредиту. Окрім

того, за чергового прострочення ломбард можливо продасть заставні предмети, про що можуть навіть не повідомити.

Ломбардний кредит порівняно з іншими видами позички є порівняно дорогим. Тому фахівці рекомендують погоджуватися на такі умови кредитування лише у крайньому випадку та бажано на короткий термін (до 1 місяця).

Таким чином, український фінансовий сектор, на відміну від західної моделі, має особливість, яка полягає в превалюванні банківського сегменту в ньому. Інші структури, що входять до фінансового сектору, за своїм значенням економіки, мають меншу вагу у структурі. Тому саме банківський сектор відповідає за фінансування економіки.

2.3. Розвиток ломбардної діяльності в Україні

Друга фінансово-економічна криза в умовах кризи пандемії COVID-19 створила для ломбардів сприятливі умови для розвитку та розширення своєї присутності на ринку фінансових послуг.

Про це свідчить зростаюча динаміка всіх основних показників, що характеризують їхню діяльність, зокрема кількості даних установ, сум наданих та погашених кредитів, середнього розміру позик, обсягів статутного капіталу, активів, нерозподіленого прибутку.

Позики видаються практично тільки під заставу виробів із дорогоцінних металів та каміння, побутової техніки. Процентна ставка залишається досить високою. Політика НБУ через облікову ставку, кредитна активність комерційних банків та стан реальних доходів населення визначають динаміку обсягів наданих ними позик.

На кінець 2021 р. у Державному реєстрі фінансових установ містилась інформація про 302 ломбарди з активами близько 4 млрд грн. Впродовж 2019-

2021 рр. обсяги наданих ломбардами фінансових кредитів під заставу ювелірних виробів, побутової техніки та іншого майна залишалися відносно незмінними (табл. 2.5), що свідчить про стійкий нееластичний попит на послуги цих фінансових установ.

Таблиця 2.5

Оцінка наданих кредитів ломбардами України у 2018–2020 рр.%

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення 2021-2019	
				Абсолютне	Відносне %
Сума наданих фінансових кредитів під заставу, млн грн	16442,3	18178,5	16570,9	128,6	0,8
Оцінна вартість майна, прийнятого в заставу, млн грн	19926,8	21156,4	18951,1	-975,7	-4,9
Сума погашених фінансових кредитів, млн грн	16139,7	17840,8	16629,8	490,1	3,0
з них: погашено за рахунок майна, наданого в заставу, млн грн	1742,8	2396,9	2886,0	1143,2	65,6
Питома вага погашених кредитів у загальній сумі виданих, %	98,2	98,1	100,4	2,2	x
Питома вага кредитів, що погашаються за рахунок майна, наданого в заставу, %	8,7	11,3	15,2	6,5	x

Важливо, що за досліджуваний період при несуттєвому зростанні суми наданих кредитів (на 0,8%) знизилась оцінна вартість прийнятого в заставу майна (на 4,9%), яка у 2019 р. становила 121% від суми наданих кредитів, а у 2021 р. – 114%. Така тенденція підтверджує тезу експертів НБУ про те, що «ломбарди залишаються одним із найбільш консервативних і стійких фінансових інститутів в Україні» [35].

Варто відмітити, що лише 8-15% наданих ломбардами кредитів погашаються за рахунок заставного майна, а решта – шляхом звичайного погашення фінансових зобов'язань.

Діяльності ломбардів у кожній країні притаманні певні особливості, які в Україні зводяться до такого:

- ломбарди часто у порушення наявних правил не ведуть базу клієнтів, в якій має бути інформація про повне ім'я позичальника, паспортні дані, місце проживання.

В електронній системі ломбардів часто відсутня інформація про дату та номер договору, опис предмета застави, суму до повернення заставодавцю, заборгованість за договором, що перешкоджає поліцейським розслідуванням справ з крадіжок цінних речей;

- активно застосовуються приховані схеми фактичного продажу об'єктів застави за згодою клієнтів [31];

- по кредити часто звертаються підприємці-початківці або власники мікро- та малих підприємств, оскільки банки, хоча і надають кредити під 15-30% річних, але йдуть на це неохоче. Підприємцю потрібно принести пакет з 10-15 документів, до них висуваються вимоги, виконати які може далеко не кожний підприємець (фізична особа або власник мікропідприємства) [31].

До того ж термін розгляду документів потенційного позичальника в банку коливається від кількох днів до кількох тижнів, а результат розгляду непередбачуваний;

- збільшилася кількість позичальників, які надають під заставу автомобілі та квартири, а також земельні ділянки (щоправда, переважною мірою ломбарди не хочуть мати справу з землею, бо вважають її дуже переоціненою та небезпечною як товар) [36];

- ломбарди все частіше застосовують сучасні технології у спілкуванні з позичальниками: знижки та бонуси за відсотком постійним клієнтам,

оцінювання майна під заставу майже за ринковою вартістю, відмова від штрафів за прострочення платежів за заставлене майно, погодження на відтермінування платежу [34; 36];

- ломбарди мають не дуже добру репутацію серед населення, хоча поступово рівень негативності сприйняття і ломбардної діяльності, і звернення до послуг ломбардів знижується.

Отже, діяльність ломбардів в Україні є активною і прибутковою, що, з одного боку, надає можливість громадянам країни вирішувати фінансові проблеми, що в них виникли, а, з іншого боку, сприяє розвитку в Україні ринку фінансових послуг (хоча і за рахунок фінансових послуг доволі примітивного характеру). Масштаб діяльності ломбардів в Україні залежить від впливу кількох чинників, одним з яких є соціальна безпека в країні. Нинішній розвиток ринку ломбардного кредитування наражається на низку перешкод мікро- та макrorівнів. Детальний аналіз стану ринку ломбардних кредитів з позиції можливостей і загроз макrorівня та сильних і слабких сторін мікрорівня (табл. 2.6) свідчить про відносну збалансованість перспектив і викликів економічного, соціального та політичного характеру, що чинять вплив на функціонування ломбардів.

Сильні сторони ринку ломбардного кредитування переважно пов'язані із задоволеністю інтересів клієнтів – доступністю та легкістю оформлення кредитів для широких верств населення. Натомість до слабких сторін ринку ломбардного кредитування слід віднести, передусім, проблеми функціонування самих ломбардів як суб'єктів фінансового ринку: висока конкуренція на кредитному ринку; дотримання специфічних вимог щодо організації ломбардної діяльності; забезпечення спеціальних умов зберігання заставного майна; складність перевірки законності походження предмету застави тощо.

Разом із цим, на вітчизняному ринку ломбардного кредитування мають місце недоліки, притаманні ломбардам усього світу: надзвичайно високі

відсоткові ставки та значне заниження вартості заставного майна. Можливості розвитку ломбардів, передусім, зосереджені у векторі їх якісного оновлення з метою вдосконалення фінансового ринку загалом, що наразі активно пропагується Національним банком України.

Таблиця 2.6

SWOT-аналіз чинників розвитку ломбардів в Україні

МІКРОРІВЕНЬ	
Сильні сторони	Слабкі сторони
Можливість мікрокредитування при низькому рівні середньомісячних доходів громадян	Висока конкуренція на ринку фінансових послуг
	Незначна диверсифікованість діяльності ломбардів
Отримання послуги максимально спрощено порівняно з банківським кредитуванням (потрібен лише паспорт)	Необхідність дотримання специфічних вимог щодо організаційно-правової форми організації ломбардної діяльності
Широкий перелік предметів застави, які можна швидко «перетворити» в готівку: побутова техніка, дорогоцінні метали, цінні папери тощо	Необхідність створення спеціальних умов зберігання заставного майна
	Нерозвиненість безготівкових розрахунків у сфері ломбардного кредитування
Відсутність впливу кредитної історії позичальника на рішення про кредитування	Складність перевірки законності походження предмету застави
Можливе подовження кредитного договору після закінчення його терміну	Суттєво занижена вартість коштовних речей при їх передачі у заставу
Можливість погашення кредиту як частинами протягом строку використання, так і в кінці його терміну	Висока ймовірність погашення заборгованості шляхом реалізації застави, оскільки відсутні підтвердження платоспроможності позичальників
Наявність гнучкої системи знижок у кредитуванні для постійних клієнтів	Висока відсоткова ставка – інколи до 800% річних
Обмеження зобов'язань позичальника перед кредитором, на відміну від банківських кредитів	Додаткові витрати ломбардів у зв'язку із зберіганням, страхуванням і збутом невикуплених речей
	Можливість зловживань і низької компетентності працівників ломбардів
Легкий доступ до фінансових установ через їх широке поширення в містах і селищах на всій території України	Обслуговування великої кількості дрібних кредитів, що посилює низку ризиків
	Максимізація прибутку ломбардів за умови нехтування соціальним добробутом клієнтів
МАКРОРІВЕНЬ	
Можливості	Загрози
Посилення регуляторного впливу (з 2019	Відсутність в Україні спеціального

р. регулятором діяльності ломбардів став НБУ)	законодавчого регулювання створення ломбардів та ведення їх діяльності
Ломбарди є перспективними внутрішніми інвесторами	
Ломбарди залишаються одним із найбільш консервативних і стабільних фінансових інститутів	Масове зниження платоспроможності населення через підвищення рівня безробіття та інфляцію
Законодавче обмеження можливості залучення коштів фізичних осіб (крім їх учасників) у будь-якій формі	Відсутність державного регулювання встановлення вартості заставного майна стосовно її співвідношення ринковим цінам
Можливість поєднання діяльності з ломбардного кредитування із наданням окремих видів супровідних послуг	
Національний банк планує встановити кваліфікаційні вимоги до керівників ломбардів, у тому числі щодо їх бездоганної ділової репутації та професійної придатності, а також щодо бездоганної ділової репутації власників істотної участі	Недостатня захищеність прав та інтересів користувачів послуг ломбардів як загалом, так і порівняно з іншими видами кредитування, що здійснюється в Україні

Варто відмітити, що розширивши сферу регулювання фінансового ринку, у 2020 р. Національний банк України окреслив інструменти підвищення ефективності ринку ломбардів. Зокрема, державним регулятором заплановано сформуванню законодавче підґрунтя для саморегулювання ринку, поглибити роботу стосовно підвищення фінансової грамотності населення, зокрема обізнаності населення про ризики отримання кредитів у ломбардах.

Незважаючи на окреслені НБУ перспективи розвитку ломбардів, досі залишається низка загроз економічного, соціального та політичного характеру, які стримують оновлювальні процеси.

Передусім, це стосується прогалин нормативного поля, оскільки діяльність ломбардів і функціонування ринку ломбардних кредитів залишаються недостатньо врегульованими через відсутність спеціалізованих законодавчих актів. Натомість саме ломбарди, робота яких пов'язана зі специфічними загрозами операцій із заставним майном, потребують ретельного нагляду та суворого контролю за діяльністю.

Висновки до розділу 2

В окремих сегментах кредитного ринку діяльність небанківських інститутів є більш ефективною, ніж банків. Це стає можливим внаслідок концентрації кредитної діяльності на одному-двох видах операцій, що дозволяє підвищити їх якість і максимально наблизити до споживачів.

Станом на 1 липня 2021 р. в Україні функціонувало 308 кредитних спілок, 958 фінансових компаній та 287 ломбардів. В Україні сформувались мережі ломбардних установ, які мають велику кількість своїх відділень по всій території країни. Серед них «Скарбниця», «Кредит Маркет», «Благо», «Твої гроші» та інші.

На кінець 2021 р. загальна величина активів фінансових компаній в Україні становила 182,1 млрд грн., збільшившись за 2017–2021 рр. на 170,2%. Зростання активів кредитних спілок і ломбардів у порівнянні з цим показником було мізерним.

Ломбарди надають фінансові кредити під заставу, середній розмір яких за 2021 р. становить 1 544,9 грн. Їх кількість на кінець III кварталу 2021 р. теж зменшилася до 304. Найбільша кількість ломбардів у 2021 р. була зареєстрована в таких областях: м. Київ та Київській обл. (24,4%), Дніпропетровській (14,2%), Донецькій (12%), Харківській (7,7%). тобто за територіальним розподілом ломбарди (юридичні особи) розташовані нерівномірно. Така нерівномірність пояснюється тим, що переважна частка клієнтів ломбардів знаходиться у великих містах.

В обсязі наданих фінансових кредитів за видами застави найбільшу питому вагу займають фінансові кредити під заставу виробів із дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння – 79,4% (3 226,0 млн грн). Лише 8-15% наданих ломбардами кредитів погашаються за рахунок заставного майна, а решта – шляхом звичайного погашення фінансових зобов'язань.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЛОМБАРДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1. Модель майбутнього державного регулювання ломбардного ринку

З 1 липня 2020 року Національний банк України (НБУ) здійснює державне регулювання та нагляд за діяльністю ломбардів. Головною метою Національного банку є забезпечення умов для розвитку ринку ломбардів на засадах прозорості та дотримання прав й інтересів споживачів через упровадження ризик-орієнтованого підходу в процедурах ліцензування, регулювання та нагляду на ринку ломбардів.

Ломбарди не залучають кошти фізичних осіб. Відповідно їх діяльність не становить значного ризику для стабільності фінансової системи і, як наслідок, підлягатиме спрощеному регулюванню та нагляду з боку Національного банку. Водночас Національний банк зосереджуватиме свою увагу на цілісності та прозорості ринку фінансових послуг і належній ринковій поведінці ломбардів. Переважною формою нагляду має стати безвиїзний нагляд [4].

З метою створення сприятливих умов для розвитку ринку НБУ планує чітко врегулювати та розширити джерела фінансування ломбардів, додатково дозволивши залучати кошти в афілійованих осіб та кошти на умовах субординованого боргу, в тому числі від фізичних та юридичних осіб, які є кваліфікованими інвесторами. Також Національний банк планує закласти законодавчий фундамент для майбутнього саморегулювання ринку, працюватиме над підвищенням фінансової грамотності населення, у тому числі обізнаності населення про ризики отримання кредитів у ломбардах.

Нова модель регулювання ринку кредитування ломбардами має забезпечити функціонування діяльності ломбардів на засадах прозорості,

добросовісної ринкової поведінки та захисту прав споживачів з урахуванням особливості бізнес-моделі ломбардів.

Для досягнення цієї мети Національний банк будуватиме нову систему регулювання та нагляду, яка передбачатиме [4]:

- простий доступ на ринок – буде скасовано вимогу щодо спеціально визначеної організаційно-правової форми ломбарду. Для виходу на ринок будуть установлені необхідні мінімальні умови, які забезпечать наявність чесних гравців, водночас ці умови не мають бути невиправданими перепонами для початку діяльності, розвитку здорової конкуренції чи інновацій;

- бізнес-план для початку діяльності – основою діяльності і головним документом для отримання ліцензії має слугувати бізнес-план, що буде відображати бачення ломбардом свого розвитку на майбутньому ринку та плани щодо залучення клієнтів та отримання прибутку;

- нові можливості – розширення доступу до фінансування від третіх осіб та дозвіл ломбардам здійснювати іншу діяльність, окрім надання фінансових послуг створять нові можливості для розвитку бізнесу;

- прозорість та бездоганну ділову репутацію – на ринку діятимуть лише ті ломбарди, власники істотної часті та кінцеві бенефіціарні власники яких розкриті. Лише власники та керівники з бездоганною діловою репутацією будуть допущені на ринок;

- захищеність прав споживачів – Національний банк здійснюватиме посилений нагляд за дотриманням прав споживачів. Ломбарди дотримуватимуться правил добросовісної поведінки відносно до споживачів, проте водночас на ринку буде збережено баланс прав і обов'язків фінансових установ і споживачів фінансових послуг. Національний банк планує ініціювати встановлення обмеження відповідальності споживача вартістю предмета застави;

- платоспроможність – вимога до капіталу ломбарду забезпечить вхід на ринок фінансово спроможних гравців, стійкість ломбардів та унеможливить роботу на ринку неплатоспроможних ломбардів;

- якісну звітність – ломбарди складатимуть і подаватимуть звітність за оновленими стандартами, які даватимуть змогу об'єктивно оцінювати фінансові показники діяльності ломбардів.

Національний банк здійснюватиме комплексний та ризик-орієнтований нагляд за діяльністю ломбардів. Нове регулювання розроблятиметься з урахуванням таких принципів:

- пропорційності (proportionality): регуляторні вимоги та інтенсивність нагляду визначатимуться відповідно до розміру, складності бізнес-моделі та профілю ризиків ломбарду;

- перспективного погляду (forward-looking): аналіз діяльності здійснюватиметься згідно з розумінням бізнес-плану, перспектив діяльності та потенційних ризиків ломбарду;

- раннього виявлення та раннього реагування (early warning): оцінювання потенційних ризиків та їх виявлення здійснюватиметься на ранній стадії для своєчасної подальшої комунікації чи вжиття відповідних заходів;

- професійного судження (professional judgement): оцінювання ґрунтуватиметься відповідно до вмотивованих та обґрунтованих висновків, заснованих на знаннях і досвіді, а також згідно з комплексним та всебічним аналізом інформації;

- правової визначеності (legal certainty): встановлення чітких та зрозумілих вимог для дотримання системи законодавчих та нормативно правових актів, включаючи графіки приведення діяльності фінансових установ відповідно до нових вимог.

Загальні правила регулювання ринку фінансових послуг будуть закріплені в законі «Про фінансові послуги та фінансові компанії» разом із іншими видами діяльності з надання фінансових послуг без підвищеного ризику – факторингом, фінансовим лізингом та кредитуванням фінансовими компаніями. Національний банк не вбачає необхідності в прийнятті окремого закону «Про ломбарди і ломбардну діяльність» [4].

Розроблена Національним банком концепція ліцензування передбачає низку нововведень.

По-перше, майбутнє регулювання доступу ломбардів на ринок передбачатиме відсутність вимог до організаційно-правової форми юридичної особи.

По-друге, одночасно з видачею ліцензії на здійснення діяльності з надання фінансових послуг відомості про ломбард будуть уноситися до Реєстру фінансових установ. Зазначений підхід дасть змогу суттєво спростити процедуру ліцензування шляхом об'єднання в єдину процедуру отримання ліцензії та реєстрації заявника.

По-третє, заявники отримуватимуть єдину ліцензію на здійснення діяльності з надання фінансових послуг, а саме ліцензію для надання ломбардних послуг – надання кредитів під заставу рухомого майна, що передається у володіння ломбарду. Ліцензія фактично буде своєрідним конструктором, який дасть змогу заявнику обрати й зафіксувати усі необхідні послуги, які може здійснювати ломбард залежно від обраної бізнес-моделі.

Таким чином ломбарди зможуть поєднувати діяльність із надання фінансових послуг (в тому числі переказу коштів без відкриття рахунків та торгівлі валютними цінностями за умови включення до ліцензії відповідних послуг) із наданням окремих видів супровідних послуг чи здійсненням окремих видів господарських операцій, зокрема здійснювати:

посередницьку діяльність із страхування предмета застави на підставі агентського договору зі страховою компанією;

продаж предмета застави, на який ломбардом звернено стягнення;

оцінку заставленого майна;

передпродажну підготовку, ремонт, переробку майна, яке було предметом застави в ломбарді, та на яке ломбардом було звернено стягнення

зберігання майна;

надання в оренду/суборенду приміщень та іншого майна, які не використовуються для провадження ломбардної діяльності;

інвестування власних коштів [4].

Національний банк здійснюватиме перевірку відповідності заявника таким основним компонентам: структура власності, наявність бізнес-плану, кваліфікація та ділова репутація власників і керівників, дотримання правил надання послуг.

Забезпечення прозорості структури власності ломбардів буде однією із ключових вимог нового регулювання. Ломбарди будуть зобов'язані повідомляти Національний банк про всі зміни в структурі власності в установленому порядку.

Процес ліцензування передбачатиме оцінку Національним банком бізнес-плану ломбарду як передумову для надання ліцензії. Мета цієї оцінки – впевнитися, що засновник має достатні власні ресурси або може залучити додаткові ресурси для реалізації обраної бізнес-моделі, підтвердити спроможність заявника досягти запланованого обсягу клієнтів, доходу та інших цілей.

Національний банк буде оцінювати бізнес-план з позиції його реалістичності та можливості виконання. Бізнес-план має достатньо

переконливо демонструвати, що ломбард спроможний підтримувати стійкий фінансовий стан і виконувати свої зобов'язання.

Національний банк планує встановити кваліфікаційні вимоги до керівників ломбардів, у тому числі щодо їх бездоганної ділової репутації та професійної придатності, а також щодо бездоганної ділової репутації власників істотної участі.

Під час нагляду за ломбардами Національний банк акцентуватиме увагу на нагляді за ринковою поведінкою. Зокрема, буде здійснюватися контроль за дотриманням таких критеріїв та вимог:

- захист прав клієнтів, в т.ч. дотримання стандартів надання послуг та вимог до їх реклами;
- забезпечення прозорості та розкриття інформації;
- забезпечення бездоганної ділової репутації власників та керівників;
- протидія антиконкурентній діяльності;
- протидія зловживанням та протиправній діяльності;
- контроль за реалізацією своїх повноважень саморегульованих організацій.

Показниками діяльності, які відслідковуватиме Національний банк для оцінки ризиків та здійснення нагляду, можуть стати [4]:

затвердження, актуалізація та виконання бізнес-плану;

утримання власного капіталу на належному рівні;

запровадження належного корпоративного управління та системи внутрішнього контролю;

запровадження системи управління ризиками (відповідність організаційної структури, процесів, внутрішніх документів щодо управління властивими компанії ризиками);

запровадження належної системи фінансового моніторингу;

надання регулярної інформації Національному банку в установленому форматі;

розкриття інформації щодо діяльності на власному веб-сайті відповідно до вимог законодавства.

Крім того, одним із завдань Національного банку є забезпечення ефективного захисту прав споживачів.

Таким чином, нова модель регулювання забезпечуватиме функціонування ефективного та прозорого ринку небанківського кредитування ломбардами, а також його гармонійний розвиток. Запровадження цієї моделі сприятиме усуненню негативних факторів, що стримують розвиток небанківського кредитування ломбардами, та забезпечуватиме захист прав споживачів.

3.2. Перспективні напрями розвитку ломбардної діяльності в Україні

Українські ломбарди є одними з найважливіших фінансових та кредитних організацій на паритетних засадах зі страховими, інвестиційними компаніями та фондами, ощадних та кредитних установ, кредитних спілок, пенсійних та благодійних фондів.

Зростаюча роль ломбардів у періоди фінансової нестабільності необхідно вирішити протиріччя між економічною сутністю ломбарду як кредитної організації (по предмету та характеру діяльності), а також правового статусу спеціалізованої комерційної організації [37, с. 84].

Ломбардний бізнес характерний стійкою тенденцією до зростання, тому він привертає увагу дедалі більшої кількості інвесторів: увійти до нього пробують банки, торгові та ювелірні компанії, а також приватні особи, які обирають найвигідніший напрямок для вкладення вільних коштів.

На інституційному рівні статус ломбарду можна визначити як кредитну установу небанківського сектора (неофіційна кредитна установа). Активність ломбардів визначається наступними умовами:

1) в інтересах держави, за будь-яких економічних умов, є забезпечення соціального захисту, насамперед, надання короткострокових кредитів, які відповідають потребам різних верств населення;

2) ломбардна діяльність є дуже привабливою для інвестиційної політики та розвитку приватного підприємництва. Інтерес підприємництва до ломбардів пояснюється, насамперед, їхньою високою рентабельністю;

3) різні групи громадян через постійні та екстремальні причини потребують готівки, але не всі з них мають можливість отримання банківських кредитів через високі відсоткові ставки, тому потреба в послугах ломбардів серед різних груп населення залишається чинною в усі часи [38, с. 901].

Нинішній розвиток ринку ломбардного кредитування наражається на низку перешкод мікро- та макrorівнів. Детальний аналіз стану ринку ломбардних кредитів з позиції можливостей і загроз макrorівня та сильних і слабких сторін мікрорівня свідчить про відносну збалансованість перспектив і викликів економічного, соціального та політичного характеру, що чинять вплив на функціонування ломбардів.

До слабких сторін ринку ломбардного кредитування слід віднести, передусім, проблеми функціонування самих ломбардів як суб'єктів фінансового ринку:

- ризик не викупу майна, що закладається;
- високі відсоткові ставки, що зменшує попит на послуги ломбардів;
- значне заниження вартості заставного майна;
- дотримання специфічних вимог щодо організації ломбардної діяльності;
- забезпечення спеціальних умов зберігання заставного майна;
- складність перевірки законності походження предмету застави;

- висока конкуренція на кредитному ринку тощо.

Сильні сторони ринку ломбардного кредитування переважно пов'язані із задоволеністю інтересів клієнтів – доступністю та легкістю оформлення кредитів для широких верств населення:

- високий спектр послуг, що надаються;
  - терміни виконання;
  - надання кредиту незалежно від мети;
  - обсяг кредитів, що надаються, порівняний з обсягами кредитування в банках;
  - строки зберігання майна.
- низькі пороги входження в бізнес, чим пояснюється різке збільшення кількості ломбардів за сприятливої кон'юнктури ринку, що добре позначається на його розвитку.

Можливості розвитку ломбардів, передусім, зосереджені у векторі їх якісного оновлення з метою вдосконалення фінансового ринку загалом.

Для розвитку ломбардної діяльності в Україні важливим є застосування з боку держави інструментів пруденційного нагляду, що дають змогу суттєво оптимізувати обсяги наглядового навантаження. Такий підхід приводить до зменшення наглядового навантаження на ті кредитні установи, діяльність яких не несе загрози невиконання зобов'язань перед клієнтами, і, навпаки, посилює наглядові зусилля за установами, діяльність яких супроводжується значним проявом ризиків [39].

Впровадження принципів пруденційного нагляду створить можливість державним органам своєчасно виявляти підвищені ризики в діяльності кредитних установ, і відповідно мінімізувати випадки банкрутства або системної кризи в їх діяльності.

Водночас це забезпечить контроль за платоспроможністю, ліквідністю та прибутковістю кредитних інститутів та дозволить спрогнозувати результати

господарської діяльності за результатами представленої ними звітності [40, с. 61].

Тому пріоритетним завданням є посилення функції регулювання і нагляду державного регулятора у сфері ломбардної діяльності, через створення окремих підрозділів у структурі НБУ, які б не тільки забезпечували процедури ліцензування і аналізу звітності ломбардних компаній, але й провадили регуляторну діяльність за окремими напрямками кредитування.

Як зазначалося вище, державним регулятором створено законодавче підґрунтя для саморегулювання ринку, поглиблюється робота стосовно підвищення фінансової грамотності населення, зокрема обізнаності населення про ризики отримання кредитів у ломбардах.

Кінцевим результатом розвитку ринків небанківських фінансових послуг (НФП), учасниками якого є ломбарди, на середньострокову перспективу буде їх якісна трансформація. Передбачається зниження частки проблемної кредитної заборгованості у кредитних спілках до рівня 8-12%, впровадження механізму захисту прав вкладників КС сприятиме зростанню рівня участі у послугах кредитної кооперації до 2,5% населення України, а частка активних членів становитиме 1-1,5% громадян держави.

Сума валових страхових премій за цей період зросте на 50-75% за рахунок розширення залучення населення через реалізацію добровільних видів страхування, особливо довгострокового страхування життя як елементу забезпечення населення інвестиційним доходом. Частка населення, що користуватиметься продуктами довгострокового страхування життя, зросте до 10-12% (становитиме близько 7-8 млн. осіб), а послугами НПЗ третього рівня – до 5% (2 млн. осіб) [41, с. 88].

Прискорення розвитку ринків НФП сприятиме збалансуванню їх структури та зниженню ступеня домінування ринку банківських послуг з одночасним відновленням темпів кредитування небанківськими кредитними

установами та розміщення резервів НФУ у відповідні інструменти інвестування, що забезпечить необхідну динаміку економічного зростання в державі.

Воно відобразатиметься у зростанні капіталізації ринків НФП, очікується зростання цього показника для ринку страхування до 5% ВВП, небанківських кредитних послуг – до 5% ВВП, недержавного пенсійного забезпечення – до 3% ВВП. В цілому частка послуг, що реалізуються через НФУ, становитиме 7-8% ВВП [41, с. 90].

Успішна реалізація концепції дасть змогу:

- вдосконалити інституційну структуру ринків НФП шляхом впровадження нової моделі регулювання через реорганізацію регуляторних органів та сепарацію їх повноважень, задля створення сприятливих умов для ефективного нагляду, впливу на суб'єктів ринку, зміцнення їх фінансової стійкості та належного захисту прав споживачів НФП;

- розробити та впровадити інструменти довгострокового фінансування через НФУ, функціонуючих на ринковій основі без державної підтримки, а також створити ефективні механізми збереження та інвестування на ринкових засадах у національній валюті;

- підвищити обсяг довгострокових накопичень та рівень життя населення шляхом забезпечення кращого доступу останнього до послуг НФУ;

- знизити фінансові ризики та вартість фінансових ресурсів шляхом посилення та розширення фінансового посередництва, ширшого застосування ринкових механізмів;

- підвищити ефективність фінансового посередництва за рахунок зростання ролі приватної власності, зниження концентрації капіталу та ринкової концентрації, удосконалення корпоративного управління у НФУ;

- посилити ефективність системи державного регулювання та нагляду на ринках фінансових послуг та створити сучасну систему управління системними ризиками та забезпечення фінансової стабільності;

- підвищити рівень захисту прав споживачів та їх інтересів як інституційних інвесторів [42, с. 109].

Таким чином, розроблена концепція сучасного розвитку ринків НФП базується на новому науковому підході до пошуку шляхів удосконалення функціонування та розвитку ринків НФП України, реалізація запропонованих концептуальних засад якої у підсумку дозволить досягти очікуваних результатів, що зміцнить ринки НФП, зробить їх стійкішими до системних криз, дозволить створити стабільну базу для їх довгострокового розвитку.

Очікуваний позитивний ефект від змін, який пропонує НБУ в новій моделі регулювання ринку кредитування ломбардами, зокрема передбачає [4]:

- покращення рівня захисту прав споживачів. Упровадження нової моделі регулювання та нагляду за ринком кредитування ломбардами забезпечить споживачів доступним джерелом фінансування базових споживчих потреб (за необхідності), максимально сприяючи захисту їх прав. Удосконалення вимог щодо інформування клієнтів, запровадження ломбардних квитків та впровадження обмеження відповідальності клієнта в межах вартості предмета застави мають допомогти у вирішенні проблеми недостатньої захищеності клієнтів ломбардів. Установлення правил добросовісної ринкової поведінки для усіх без винятку фінансових установ-кредиторів дасть змогу забезпечити уникнення регуляторного арбітражу.

- спрощення функціонування ринку. Запропоновані зміни уніфікують та спростять вимоги доступу до ринку, зокрема шляхом об'єднання процедур ліцензування та внесення до Реєстру фінансових установ. Водночас встановлені критерії доступу до ринку допоможуть покращити якість надання послуг ломбардами, які пройшли процедуру ліцензування.

- доступ до фінансування. Ломбарди отримають можливість залучати кошти із чітко визначених джерел фінансування, що покращить фінансове

забезпечення їх діяльності. Крім цього, оновлення стандартів складання і подання звітності дасть змогу об'єктивно оцінювати фінансові показники діяльності ломбардів, що потенційно підвищить інвестиційну привабливість цього сектору. Прозора, інформативна та достовірна звітність також забезпечить ефективний нагляд з боку Національного банку.

- ризик-орієнтований нагляд. Нагляд за діяльністю ломбардів здійснюватиметься за ризик-орієнтованим підходом та з проведенням інспекційних перевірок лише у разі необхідності. Це дасть змогу уникнути зарегульованості ринку та стимулюватиме подальший розвиток цього сектору фінансових послуг.

Як можливі напрямки розвитку ломбардів учасники ринку виділяють такі:

- відкриття нових відокремлених підрозділів, у тому числі в інших регіонах, за місцем реєстрації ломбарду;

- використання у діяльності ломбарду сучасних рішень: онлайн-оцінка застави та виїзд до клієнта.

Невелика кількість організацій використовують мобільний додаток для оплати відсотків, оплату відсотків за QR-кодом через онлайн банкінг.

Способами розвитку ломбардів на кредитному ринку України, на наш погляд, є:

1. У короткостроковій перспективі – зниження відсоткових ставок за заставами, що може привести до збереження кількості клієнтів ломбардів та збільшення їх прибутку через не дуже високу ціну предмета застави клієнта для її викупу.

2. Розвиток ломбардами супутніх послуг: оцінка, чищення, переплавлення ювелірних прикрас, що також дозволить збільшити кількість відвідувачів ломбарду.

3. Зростання процентної ставки протягом місяця з 10 до 30% поступово, щоб збільшити шанс, що клієнт повернеться за своєю річчю.

Отже, серед вітчизняних фінансових установ ломбарди залишаються одним із найбільш консервативних і стабільних фінансових інститутів. Аналіз стану ринку ломбардних кредитів дозволив встановити відносну збалансованість перспектив і викликів економічного, соціального та політичного характеру, що чинять вплив на функціонування ломбардів.

Висновки до розділу 3

З метою створення сприятливих умов для розвитку ломбардної діяльності ринку НБУ планує закласти законодавчий фундамент для майбутнього саморегулювання ринку, працюватиме над підвищенням фінансової грамотності населення, у тому числі обізнаності населення про ризики отримання кредитів у ломбардах.

Нова модель регулювання ринку кредитування ломбардами має забезпечити функціонування діяльності ломбардів на засадах прозорості, доброчесної ринкової поведінки та захисту прав споживачів з урахуванням особливості бізнес-моделі ломбардів.

Для досягнення цієї мети Національний банк будуватиме нову систему регулювання та нагляду, яка передбачатиме: простий доступ на ринок; бізнес-план для початку діяльності; нові; прозорість та бездоганну ділову репутацію; захищеність прав споживачів; платоспроможність; якісну звітність.

Національний банк здійснюватиме комплексний та ризик-орієнтований нагляд за діяльністю ломбардів. Нове регулювання розроблятиметься з урахуванням принципів пропорційності, перспективного погляду, раннього виявлення та раннього реагування, професійного судження, правової визначеності.

Розроблена Національним банком концепція ліцензування передбачає низку нововведень: відсутність вимог до організаційно-правової форми

юридичної особи; внесення відомостей про ломбард до Реєстру фінансових установ; отримання заявниками єдиної ліцензії для надання ломбардних послуг.

Для розвитку ломбардної діяльності в Україні важливим є застосування з боку держави інструментів пруденційного нагляду, що дають змогу суттєво оптимізувати обсяги наглядового навантаження.

ВИСНОВКИ

1. Досліджено сутність та зміст ломбардної діяльності. Ломбард – це фінансова установа, яка на підставі ліцензії на діяльність ломбарду має право надавати фізичним особам фінансові послуги з надання коштів та банківських металів у кредит у вигляді ломбардних кредитів

Ломбардні послуги кваліфікуються як фінансові послуги, що надаються фізичним чи юридичним особам у формі позичення коштів ломбардною установою під заставу товарів або валютних цінностей.

До фінансових послуг ломбарду належать: надання фінансових кредитів за рахунок власних коштів; надання фінансових кредитів.

Крім того, ломбарди можуть надавати супутні послуги, до яких належать: оцінка заставленого майна відповідно до чинного законодавства та (або) умов договору; надання посередницьких послуг зі страхування предметів застави на підставі агентського договору зі страховою компанією; реалізація заставленого майна відповідно до чинного законодавства та (або) умов договору.

2. Розглянуто правове регулювання діяльності ломбардів в Україні. Найбільш детально основні засади діяльності ломбардів прописані в Законі України «Про фінансові послуги та фінансові компанії». Мінімальний розмір статутного капіталу ломбарду не може бути меншим ніж: 1 мільйон гривень – у разі якщо особа-заявник має намір здійснювати діяльність ломбарду та надавати виключно фінансову послугу з надання коштів та банківських металів у кредит; 5 мільйонів гривень – у разі якщо особа-заявник має намір здійснювати діяльність ломбарду та надавати всі чи будь-яку з фінансових послуг.

Державне регулювання та нагляд за діяльністю ломбардів щодо надання ломбардами фінансових послуг (кредитів, позик) з 1 липня 2020 року здійснює Національний банк України.

3. Вивчено практику зарубіжної ломбардної діяльності. Аналіз зарубіжного досвіду свідчить, що ломбарди в різних країнах є успішними бізнес-структурами, що відіграють на ринку власну унікальну роль. Розглянуто досвід розвитку ринку ломбардів на прикладі США, Франції, Німеччини, Великої Британії та Японії. На наш погляд, українським ломбардам необхідно прагнути до японської моделі функціонування ринку ломбардів і підвищувати якість послуг, що надаються.

Обсяг «ринку ломбардів» оцінювався в 37773,6 млн доларів США в 2021 році і, як очікується, розшириться на 3,01% протягом прогнозованого періоду, досягнувши 45128,42 млн доларів США до 2027 року з неочікуваним середньорічним темпом зростання протягом прогнозованого періоду.

4. Проведено порівняльний аналіз діяльності ломбардів з діяльністю інших видів небанківських фінансово-кредитних установ. Як свідчить проведений аналіз, роль небанківських кредитних інститутів в забезпеченні кредитування суб'єктів господарювання та населення в сучасних умовах поступово зростає. Тому небанківським кредитним інститутам слід і надалі забезпечувати активний розвиток кредитної діяльності, розробку нових кредитних продуктів, цікавих для споживачів, та використовувати дієві засоби обмеження фінансових ризиків для збереження своєї фінансової надійності та стабільності

На теперішній час через фінансово-економічні та військово-політичні чинники реальний і фінансовий сектори національної економіки демонструють негативні тенденції розвитку, рівень реальних доходів населення катастрофічно падає.

Отже, серед вітчизняних фінансових установ ломбарди залишаються одним із найбільш консервативних і стабільних фінансових інститутів. Аналіз стану ринку ломбардних кредитів дозволив встановити відносно

збалансованість перспектив і викликів економічного, соціального та політичного характеру, що чинять вплив на функціонування ломбардів.

5. Проаналізовано динаміку основних економічних показників діяльності ломбардів. В Україні сформувались мережі ломбардних установ, які мають велику кількість своїх відділень по всій території країни. Серед них «Скарбниця», «Кредит Маркет», «Благо», «Твої гроші» та інші.

Ломбарди надають фінансові кредити під заставу, середній розмір яких за 2021 р. становить 1 544,9 грн. Їх кількість на кінець III кварталу 2021 р. теж зменшилася до 304. Найбільша кількість ломбардів у 2021 р. була зареєстрована в таких областях: м. Київ та Київській обл. (24,4%), Дніпропетровській (14,2%), Донецькій (12%), Харківській (7,7%). тобто за територіальним розподілом ломбарди (юридичні особи) розташовані нерівномірно. Така нерівномірність пояснюється тим, що переважна частка клієнтів ломбардів знаходиться у великих містах.

В обсязі наданих фінансових кредитів за видами застави найбільшу питому вагу займають фінансові кредити під заставу виробів із дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння – 79,4% (3 226,0 млн грн). Лише 8-15% наданих ломбардами кредитів погашаються за рахунок заставного майна, а решта – шляхом звичайного погашення фінансових зобов'язань.

6. Досліджено розвиток ломбардної діяльності в Україні. Друга фінансово-економічна криза в умовах кризи пандемії COVID-19 створила для ломбардів сприятливі умови для розвитку та розширення своєї присутності на ринку фінансових послуг. Про це свідчить зростаюча динаміка всіх основних показників, що характеризують їхню діяльність, зокрема кількості даних установ, сум наданих та погашених кредитів, середнього розміру позик, обсягів статутного капіталу, активів, нерозподіленого прибутку. На кінець 2021 р. у Державному реєстрі фінансових установ містилась інформація про 302 ломбарди з активами близько 4 млрд грн. Впродовж 2019-2021 рр. обсяги

наданих ломбардами фінансових кредитів під заставу ювелірних виробів, побутової техніки та іншого майна залишалися відносно незмінними, що свідчить про стійкий нееластичний попит на послуги цих фінансових установ.

Важливо, що за досліджуваний період при несуттєвому зростанні суми наданих кредитів (на 0,8%) знизилась оцінна вартість прийнятого в заставу майна (на 4,9%), яка у 2019 р. становила 121% від суми наданих кредитів, а у 2021 р. – 114%. Така тенденція підтверджує тезу експертів НБУ про те, що ломбарди залишаються одним із найбільш консервативних і стійких фінансових інститутів в Україні.

7. Висвітлено модель майбутнього державного регулювання ломбардного ринку. З метою створення сприятливих умов для розвитку ломбардної діяльності ринку НБУ планує закласти законодавчий фундамент для майбутнього саморегулювання ринку, працюватиме над підвищенням фінансової грамотності населення, у тому числі обізнаності населення про ризики отримання кредитів у ломбардах.

Нова модель регулювання ринку кредитування ломбардами має забезпечити функціонування діяльності ломбардів на засадах прозорості, доброчесної ринкової поведінки та захисту прав споживачів з урахуванням особливості бізнес-моделі ломбардів.

Для досягнення цієї мети Національний банк будуватиме нову систему регулювання та нагляду, яка передбачатиме: простий доступ на ринок; бізнес-план для початку діяльності; нові; прозорість та бездоганну ділову репутацію; захищеність прав споживачів; платоспроможність; якісну звітність.

Національний банк здійснюватиме комплексний та ризик-орієнтований нагляд за діяльністю ломбардів. Нове регулювання здійснюватиметься з урахуванням принципів пропорційності, перспективного погляду, раннього виявлення та раннього реагування, професійного судження, правової визначеності.

Розроблена Національним банком концепція ліцензування передбачає низку нововведень: відсутність вимог до організаційно-правової форми юридичної особи; внесення відомостей про ломбард до Реєстру фінансових установ; отримання заявниками єдиної ліцензії для надання ломбардних послуг.

8. Обґрунтовано основні напрями удосконалення ломбардної діяльності в Україні. Для розвитку ломбардної діяльності в Україні важливим є застосування з боку держави інструментів пруденційного нагляду, що дають змогу суттєво оптимізувати обсяги наглядового навантаження. Обґрунтовано основні напрями удосконалення ломбардної діяльності в Україні. Для розвитку ломбардної діяльності в Україні важливим є застосування з боку держави інструментів пруденційного нагляду, що дають змогу суттєво оптимізувати обсяги наглядового навантаження. Очікуваний позитивний ефект від змін, який пропонує НБУ в новій моделі регулювання ринку кредитування ломбардами, зокрема передбачає: покращення рівня захисту прав споживачів; спрощення функціонування ринку; доступ до фінансування; ризик-орієнтований нагляд.

Напрямами розвитку ломбардів учасники ринку називають: відкриття нових відокремлених підрозділів, у тому числі в інших регіонах, за місцем реєстрації ломбарду; використання у діяльності ломбарду сучасних рішень – онлайн-оцінка застави та виїзд до клієнта; використання мобільного додатку для оплати відсотків за QR-кодом через онлайн банкінг.

Способами розвитку ломбардів на кредитному ринку України, на наш погляд, є: зниження відсоткових ставок за заставами; розвиток ломбардами супутніх послуг; поступове зростання процентної ставки протягом місяця з 10 до 30% з метою збільшення шансів повернення клієнтів за своїми речами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Осадчий Є. Особливості діяльності ломбардів в Україні. *Ринок Цінних Паперів України*. № 5-6. 2016. С. 77-84.
2. История ломбардов. URL: <http://lombard-kiev.com.ua/raznoe/istoriya-lombardov-chast-2.html>.
3. Історія та сьогодення ломбардів. Україна фінансова: інформаційно-аналітичний портал Українського агентства фінансового розвитку. URL: http://www.ufin.com.ua/analit_mat/strah_rynok/027.htm
4. Біла книга «Майбутнє регулювання діяльності ломбардів» / НБУ. Київ, 2020. 24 с. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/White_paper_lombard_2020.pdf?v=4
5. Законі України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» від 14.12.2021 р. № 1953-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text>
6. Аналітичні матеріали Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг за 2016–2019 рр. URL: <http://www.nfp.gov.ua>
7. Вовчак О., Крентовська Л. Фінансове посередництво: економічна сутність і класифікація. *Вісник НБУ*. 2012. Серпень. С. 4–9. URL: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/soc_gum/Vnbu/2012_8/2012_08_2.pdf
8. Гончаренко В. Кредитні спілки як фінансові кооперативи: міжнародний досвід та українська практика. Київ : Наукова думка, 2014. 233 с.
9. Гончаренко О. Класифікація небанківських фінансових установ як інструмент реалізації стратегії розвитку фінансового сектору економіки України. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету*. Серія :

Економічні науки. 2017. Випуск 44. Частина I. С. 15–25. URL: <http://ven.chdtu.edu.ua/article/view/110673>

10. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» № 2664-III від 12.07.2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text>

11. Закон України «Цивільний кодекс України» № 435-IV від 16.01.2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

12. Закон України «Господарський кодекс України» № 436-IV від 16.01.2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>

13. Закон України «Про заставу» № 2655-XII від 02.10.1992. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2654-12#Text>

14. Внукова Н. М. Фінансові аспекти ломбардної діяльності: монографія. Харків: ТО Ексклюзив, 2013. 150 с.

15. Леваєва Л. Ю. Особливості організації та функціонування ломбардного кредитування в Україні. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/evu/2012_18_1/Levaeva.pdf.

16. Всеукраїнська Асоціація ломбардів (ВАЛ). Офіційний сайт. URL: <https://lombard.org.ua/>

17. Pawn Shop Market to Surpass US\$ 4.12 Billion by 2028 - Coherent Market Insights. Published On : Jan 17, 2022.

URL: <https://www.coherentmarketinsights.com/press-release/us-pawn-shop-market-4132>

18. To know the latest trends and insights prevalent in this market, click the link below. URL: <https://www.coherentmarketinsights.com/market-insight/us-pawn-shop-market-4867>

19. Офіційний сайт ломбарду «Cash America International Inc.». URL: <https://firstcash.com/>

20. Hannah Thompson. Boom in business at France's 'official' pawnshops: How do they work? URL: <https://www.connexionfrance.com/article/French-news/Boom-in-business-at-France-s-official-pawnshops-How-do-they-work>
21. Pawn Shops in the UK – Market Research Report. URL: <https://www.ibisworld.com/united-kingdom/market-research-reports/pawn-shops-industry/>
22. What are Pawnbrokers and How do They Work? URL: <https://www.nerdwallet.com/uk/secured-loans/what-is-a-pawnbroker/>
23. Etan Smallman. Britain's pawnbrokers are booming. URL: <https://unherd.com/2022/09/britains-pawnbrokers-are-booming/>
24. Pawnbrokers win out amid growing crisis. URL: <https://www.dw.com/en/pawnbrokers-winners-of-germanys-growing-economic-crisis/a-63142606>
25. Pawnbrokers the winners as economic reality bites in Germany. URL: <https://www.euronews.com/2022/10/13/pawnbrokers-the-winners-as-economic-reality-bites-in-germany>
26. German pawnbrokers offer a quick fix to inflation pain. URL: <https://today.rtl.lu/news/business-and-tech/a/2016910.html>
27. Open a Jewelry Business in Japan. URL: <https://www.companyformationjapan.com/open-a-jewelry-business-in-japan>.
28. Pawn Shop Market Projected to Surpass 45128.42 million USD and Grow at a 3.01% CAGR during the 2021-2027 Forecast Timeframe [108 Pages Report]. URL: <https://www.globenewswire.com/en/news-release/2022/10/10/2531112/0/en/Pawn-Shop-Market-Projected-to-Surpass-45128-42-million-USD-and-Grow-at-a-3-01-CAGR-during-the-2021-2027-Forecast-Timeframe-108-Pages-Report.html>
29. Діденко С. Робота ломбардів в Україні змінюється: нові правила НБУ. URL: <https://ua.news/ua/rabota-lombardov-v-ukrayne-menyaetsya-novye-pravylanbu/>.

30. Огляд небанківського фінансового сектору. Підсумки 2020 р. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/rinok-nebankivskih-finansovih-ustanov-zris-za-pidsumkami-2020-roku-bilshist-segmentiv-otrimali-pributok--oglyadnebankivskogo-finseкто>
31. Осадчий Є.С. Особливості діяльності фінансово-кредитних установ в Україні. Економіка і суспільство. 2016. № 5. С. 375–382.
32. Положення про порядок надання фінансових послуг ломбардами URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0565-05>.
33. Lewison M. Conflicts of Interest? The Ethics of Usury // Journal of Business Ethics. 1999. Vol. 22. P. 327–339.
34. Індустрія «ши-ши» у Японії // Блог Ломбарда – 1, 18.05.2015. - URL: <http://lombard-1.ru/about/blog>
35. Бойко С. В., Кеба А. А. Сучасний стан та перспективи розвитку ломбардів в Україні. Інтернаука. Серія «Економічні науки». 2017. № 16. URL: <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/15115321262724.pdf>
36. Пархоменко Є. Ю. Інституційний статус ломбардів та його вплив на аудит фінансової звітності. Бізнес Інформ. 2018. № 5. С. 377–383. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform2018-5_0-pages-377_383.pdf
37. Руда О.Л. Сучасний стан діяльності небанківських кредитних установ в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 39–2. С. 84–88.
38. Ісхакова О. М., Махова Н. І., Шаповал І. С. Розвиток ломбардів в Україні. *Молодий вчений*. 2017. №10 (50). С. 901-905.
39. Діденко С. Робота ломбардів в Україні змінюється: нові правила НБУ. URL: <https://ua.news/ua/rabota-lombardov-v-ukrayne-menyuetsya-novye-pravylanbu/>.
40. Калівошко О. Структурна характеристика ломбардів як інфраструктурної одиниці фінансово-кредитного ринку. *Формування ринкової економіки в*

Україні. 2019. Вип. 42. С. 61–71. URL:
<http://dx.doi.org/10.30970/meu.2019.42.0.2939>

41. Діденко Л.В., Кобзар І.А., Ханалієва І.С. Дослідження діяльності небанківських фінансових установ як учасників сучасного ринку фінансових послуг. *Економічний аналіз.* 2018. Том 28. № 4. С. 88–94.

42. Дребот Н. П., Танчак Я. А., Миколишин М. М. Тенденції розвитку небанківських фінансових установ на ринку фінансових послуг України. *Науковий вісник НЛТУ України.* 2020. Т. 30. № 1. С. 109–114. URL:
<https://doi.org/10.36930/40300119>